

Knjiža 8.

Življenje in svet

19. štev.

Ljubljana 7. novembra 1930.

Leto 4.

E. Justin: V. pra gozdu (lesorez)

Dr. William A. Keever,
ravnatelj psihološkega instituta
v Oklahomi

= Ne misli na preteklost! =

Dandanes skoro ni človeka, ki ne bi obžaloval svoje preteklosti in se kesal napak v svojem življenju. Toda za onega, ki je spoznal pomen in bistvo psihologije, je to nekaj odvratnega. Spoznal je namreč, da je nesmiselno jadikovanje nad preteklostjo največja ovira napredka v duhovnem območju.

Kdorkoli si in karkoli si v življenju, vedno se moreš osvoboditi strahov nesrečne preteklosti, ki se pojavljajo največ v zvezi z boleznijo, socialnimi in domačimi stiskami in gospodarskimi napakami. Mnogi dejanski ne ozdravijo nikoli, ker menijo, da so se kdajkoli pregrešili zoper svojo bolezen ali njeno zdravljenje in da je zato izključena vsaka možnost okrevanja. Mnogi mislijo, da ne morejo biti nikdar več srečni, ker so nekoč pred dolgim časom slabo ravnali s kom, ki je zato bridko trpel in morda celo »izgubil živce«. Zopet drugi menijo, da ne morejo več napredovati v svojem poslovnem življenju, ker jih je pred davnim časom kdo ogoljufal, jih oropal njihovega premoženja ali jim prepredil pričakovane dohodke.

Nespameten ali samo namišljen spomin na napake minulih časov povzroča trajno duhovno škodo. »Ah, če bi bilo drugače...« Pusti to in misli na svoje delo!

Nasprotje negacije je pozitivnost in pozitivnost je življenje. Zato navajam v naslednjem dvanaest pozitivnih točk, ki naj izbrišejo zadnje ostanke grenkega kesanja in nesrečnih spominov. Vsak naj pazno in temeljito prouči posamezne točke in kjer se dotikajo njegovega lastnega življenja, naj se ustavi in naj smatra rečeno za svojo osebno zadevo. Enkratno čitanje pač ne bo zadostovalo za one čitatelje in čitateljice, ki trpijo na omenjenih simptomih. Treba je večkrat prečitati in tako bodo prodrli posamezni stavki počasi v podzavest in slednjič spremenili duhovno stanje v zaželeni smeri.

1. Nočem, da bi moje zdravje trpe-lo škodo zaradi misli na katerikoli pregrešek v preteklosti in še posebej z ozirom na zdravljenje ali operacijo, ki se mora izvršiti na meni! Življenje je

življenje in ne more biti bolje nego je, pa naj se je zgodilo karkoli v mojem preteklem življenju.

2. Uvidevam, da je nespametno misliti na to, da je težka bolezen v mojem preteklem življenju za vedno izpodkopala moje zdravje.

3. Dokler živim in sem pameten, živim v meni moč in energija, ki je merodajna za telesno zdravje. Vsako trpljenje se prične boljšati, kakor hitro misli duh na popolno zdravje!

4. Tudi če je tako zvana bolezen to, kar imenuje svet za neozdravljivo ali kronično ali smrtno, priznavam možnostboljšanja v trenutku, ko se praktično zavem misli, da sta zdravje in ozdravljenje pravilo za vse ljudi.

5. Ker sem spoznal, da je misel na dolgo trpljenje najstanovitnejša zmotapodzavesti, jo hočem dosledno in vedno zanikati.

6. Odpovem se vsem žalostnim spominom na preteklost, na izgubo in polom ter sem trdno odločen, da se ne bom bavil več z njimi.

7. Preteklost ne spada več v območje mojih misli. Zavedam se, da je od zdaj naprej sedanjost s svojimi številnimi možnostmi moja. Nova moč se poraja v meni, volja po napredku v normalnem razvoju mojega poklica ali dela.

8. Četudi žalosti moj spomin misel na osebo, ki mi je v preteklosti storila krivico ali mi napravila škodo, vendar ji odpuščam vse za bodočnost.

9. Odpovedujem se vsem bridkostim, otročarijam, nespametnim mislim, ki živijo v moji podzavesti kot posledica zmot moje preteklosti.

10. Da osvobodim svoj spomin mučnih posledic minulih nesreč in za vedno zacelim rane, hočem misliti na ločene prijatelje in sorodnike z iskreno ljubeznijo. V svojem spominu hočem zvezati lepoto z osebnostjo onih, ki mi niso več blizu in tako se bom veselil in kesanje bo izginilo.

11. Ker sem spoznal, da so mnogi ljudje, ki se v svojih mislih bavijo preveč s preteklostjo, sužnji svojega žalostnega razpoloženja, se hočem osvo-

boditi vseh mučnih misli in se popolnoma posvetiti delu in dolžnostim sedanjosti. Današnji človek ima dovolj nalog in inspiracij.

12. Vem, da so mnoge pesmi in drugi izrazi ljudskega čustvovanja samo in-

terpretacija izgubljenih nad, žalostnih spominov in sanje, ki se ne morejo nikoli izpolniti. Zato hočem vse te stvari izbrisati iz spomina, da ne bodo škodovala mojemu notranjemu življenju.

Največji zločin

v svetovni vojni

Mučeništvo na smrt obsojenega dvamilijonskega naroda

(Nadaljevanje)

Mučeniška pot na smrt obsojenega naroda ima še svoje posebno poglavje: skrunitev zlorabljenih in naposled umorjenih žensk. Dejstva so preveč grozna, da bi potrebovala komentar. Naj bo navedenih samo nekaj primerov z izrecno pripombo, da tu ne gre za izrodke

Abiadu in Ras ul Ainu gola zlorabljen ženska trupla. Poslušajmo pripovedovanja nekaterih deportirancev:

... Vodja eskorte je v karavani odkril mlado lepo devojkico in jo pozelel. Devojkica se je branila. Takoj nato je vodja pristopil k nam s tolpo Kurdov in dejal: »To tukaj mi boste takoj iz-

Armenska mati s svojima otrokoma. Vsi so umrli od lakote

kake mrzlične fantazije, temveč izključno za točno dognane in ugotovljene podatke. Orožniki eskorte, ki so samopašno gospodarili z življenjem in smrtjo zaupanih jim gruč Armencev, so v množici zlorabljali dekleta in žene ter jih nato morili. Ob koncu 1915 so trumoma ležala ob železnici pri Tel

ročili, sicer vas dam vse pomoriti!« Njegovo zadržanje je bilo tako preteče, da nikakor nismo dvomili, da bo njegovim besedam res tudi sledilo dejanje. To je torej bila cena za rešitev vse karavane. Mladi devojkice smo se vrgli k nogam in jo s solzami prosili, naj se vendar vda. Molčala je in jokaje

zakrila svoj obraz v rokah. Naposled se je usmilila naše prošnje . . .

. . . Deportirali so me z mojo materjo. Na sredi poti je čerkeski orožnik zahteval od matere večjo vsoto denarja, ki ga seveda ni premogla. Tedaj jo je pričel mučiti in izročila mu je poslednjih šest liber, ki jih je imela skrite v lasih. Čim se je to zgodilo, se je orožnik maščeval tako, da ji je začel rezati najprej levo in nato desno roko. Pred mojimi očmi ji je naposled odrezal tudi obe nogi . . .

. . . Kurdi so zlorabili ogromno število mladih armenskih devojč. Ako se je katera branila, so jo umorili, a še nato je niso pustili v miru. Neki šestdesetletnik si je izbral komaj 16-letno Armenko. Ko ni takoj privolila, so ji stavili na izbiro; starca ali smrt. Ker se je tudi še zdaj branila, so jo res usmrtili na mestu.

Dekleta in žene, kolikor jih ni zlorabila ali pomorila eskorta, so muslimani v tistih krajih, koder se je pomikala karavana, lahko poljubno izbrali in odvedli v svoje hareme. Ista usoda je dohitela tudi mnoge otroke, ki so jih nato poturčili. Cvetela je trgovina z dekleti in otroci, kakor se to ni dogajalo v tako ogromnem obsegu od križarskih vojn dalje. V muslimanskih mestih so se vršili sejmi, kjer so prodajali Armenke za »sramotno« ceno, v pravem pomenu te besede. Za devojke so zahtevali po 20, za mlade žene ali vdove pa komaj po 5 piastrov.

»Muslimani iz okolice« — pripoveduje deportiranka gđc. Torikianova — »so prišli in si izbirali dekleta iz naše karavane. Vodja eskorte Kajmakan in njegovi pomočniki so se zbrali vsak večer in prirejali orgije, pri katerih so morala mlada dekleta gola plesati pred njimi. Katera ni ubogala, so jo tako dolgo pretepali, da je podlegla.«

»Ko so nam pobrali dojenčke in otroke« — čitam v poročilu o neki drugi karavani — »so morale matere izročiti tudi svoje mlade hčerke. Nasilno so jih trgali iz objemov mater. Često so nasilniki morali odrezati ali presekat materam roke, da so od njih iztrgali hčere. Raztrgali so jim obleke in jih nato zlorabili vpricho svoicev. Količkaj lepe žene in dekleta so odgnali v hareme.«

Dve nemški bolničarki, ki sta za časa deportacije bivali v Turčiji, pišeta: »Ko sva se bližali mestu Kemahu, so prijezdili mnogi Turki in si iz kara-

vane izbrali otroke in mlada dekleta. Pri vходу v mesto, kjer so tudi nemški zdravniki imeli svojo hišo, se je truma za trenutek ustavila, preden je nadaljevala pot v mesto. Tu se je razvijalo pravo trgovanje s sužnji, samo da ni bilo treba nič plačati. Nekatere matere so bile že tako obupane, da so svoje otroke navidezno prostovoljno oddajale — sicer pa bi jim odpor itak ne bi bil nič koristil.«

Ameriški konzal iz Kharputa je sporočil svojemu poslaniku v juliju 1915: »Iz Erzeruma je prišla semkaj karavana; neštete bedne, komaj še se premikajoče postave . . . Kmalu sta se karavani približala dva turška zdravnika ter izbrala še kolikor toliko čile in zdrave devojke, da jih izročita haremskim prekupčevalcem.«

Skoro isti čas je zdravnik dr. Niepage našel v različnih krščanskih hišah v Aleppu skrita armenska dekleta, ki so po kakem golem naključju ubežala smrti, bodisi da so na poti obležala izčrpana in so jih smatrali za mrtva, bodisi da so Evropeci izkoristili priliko in pokupili bedna dekleta od turških vojakov za borne denarje. Vsa ta dekleta so bila po duhu omračena, mnoga so bila priče, kako so Turki njihovim staršem rezali vratove . . . Neko jedva 14-letno dekletce je upravitelj skladišča bagdadske železnice v Aleppu Nemec Krause prevzel v svojo oskrbo. Nesrečno bitje je neki turški vojak v eni sami noči tako zlorabil, da je popolnoma izgubilo razum.

Po zaključku vojne se je na pobudo lorda Bryceja, ki je armensko vprašanje v lordski zbornici že tri dni po premirju (13. novembra 1918) spravil na tapet, skušala pokreniti akcija, da bi poiskali one Armenke, ki so bile odvedene v hareme. Akcija ni uspela.

Velja pripomniti, da nosi turška vojna vlada polno odgovornost za te množestvene umore in trgovino z dekleti v 20. stoletju. Oblastnikom v Carigradu je pač lebdel pred očmi en sam smoter: iztrebljenje Armencev brez izjeme. In njihovi organi so seveda bili tako temeljiti, da niso izvezemali deklet, žena in otrok. Talnat paša je septembra 1915 sporočil prefekturi v Aleppu naslednje naročilo: »Izavimo, da so se nekateri možje iz naroda in uradniki poročili z armenskimi ženami. Strogo zabranjujem to in nužno priporočam, da se ženske te vrste po ločitvi odpošljejo v puščavo.«

Vsiljuje se vprašanje, kako so se mogle te strahote dogajati pred očmi zavezniške Nemčije, katere politični vpliv v Turčiji med vojno nikakor ni bil majhen. Nemške čete so bile tam, videle so grozovitosti in napravile celo mnogo fotografičnih posnetkov. Da so o tem nekateri Nemci posamič vendar razmišljali, dokazujejo avtentična pisma, kakor naslednje, ki ga je napisal neki očividec:

Lačna armenska deca

»Bilo nas je okrog 10.000 nemških vojakov in nam je bil zapovedan pohod v smeri proti Kat ul Amari. Z nami je bilo kakih 400 turških oficirjev in vojakov, ki so nam bili prideleni kot tolmači in vodniki. Zvečer smo postavili šotore v puščavi, da se odpočijemo. Naši turški tovariši so tedaj izginili. Vsi smo menili, da to pač le zaradi večerne molitve. Toda kmalu so se vrnili z 200 armenskimi ženami in lepimi mladimi devojkami, ki so jih pobrali pri karavani, počivajoči v bližini. V temi se je pričel pekel na zemlji. Srce trgajoče vpitje nesrečnih žrtev nam vso noč ni pustilo zatisniti oči. A mi se nismo smeli vmešavati. Nemško vrhovno vodstvo nam je zabranilo vsako vtikanje v »notranjce« zadeve Turkov in morali smo molčati, ko so se nad našimi verskimi sestrami vršili

taki zločini... Ko smo zgodaj zjutraj vstali, smo opazili z grozo, da je vseh 200 nesrečnih žrtev ležalo mrtvih, zaklanih.«

Dejansko je sokrivda odgovornih nemških oblastev za čas armenskih grozodejstev porazna. Javnost o teh junastvih »zaveznikov« ni smela izvedeti ničesar. Dr. Johannes Lepsius, ki je šest let pozneje v že omenjenem procesu proti Tailirianu moral podati izvedeniško mnenje, je v zaupni brošuri že leta 1916. izčrpno opisal vse grozote in Liebknecht je v berlinski državni zbornici na osnovi te brošure stavil »malo vprašanje«. Toda še junija 1915 se je Wolffova agentura držnila na višje navodilo objaviti: »Poročila nevtralnih poslanikov o pobijanju Armencev so gladko izmišljene laži. Vse to so skrpucala antante!«

To skrajno radikalno stališče se ni dalo dolgo vzdržati. Znana zbirka Kurta Mühsama vsebuje dvoje navodil nemških cenzurnih oblastev iz oktobra in decembra 1915. Ti dve navodili se glasita že nekoliko drugače:

— O grozodejstvih nad Armenci je treba vedeti naslednje: Naši prijateljski odnosi do Turčije ne smejo biti ograjeni po teh turških upravnih zadevah, ki jih v sedanjem težavnem trenutku ne kaže proučevati.

— O armenskem vprašanju je najbolje molčati. Posebno pohvalno pa zadržanje turških oblastnikov v tem vprašanju nikakor ni.

Zanimivo je dejstvo, da je prvotni načrt deportacije izvršil Nemec, in sicer orientalist Paul Rohrbach, ki je bil svoj čas predlagal, da bi Turki preselili Armence iz vzhodnih pokrajin v bližino bagdadske železnice, kjer naj bi se ustvarila industrijska linija za bodoči nemški trg v Orientu. Za način izvedbe seveda znanstvenik ni odgovoren, vsekakor pa je že tudi to mnogo škodovalo nemškemu ugledu, ker se je na zapadu v zvezi z grozodejstvi vedno pisalo in govorilo o »nemškem načrtu in turški izvedbi«. Prispevek k vojni psihozi cerkvenih krogov pa je stališče nemškega župnika Trauba, ki je nekoč dejal: »Ko se že razširjajo propagandni spisi za Armenijo, moramo vendar reči, da je domovinska ljubezen glavna stvar. Ako Armenci niso upoštevali te vrline, nimamo vzroka, da bi se brigali zanje.«

Vsekakor pa so se našli tudi Nemci, ki so zasluženno obsodili opisana po-

četja. Znani dopisnik nemških listov dr. Harry Stuermer, ki je sam bil priča grozodejstev, je pogumno izpovedal svojo človeško sodbo:

»Nemcu je treba čutiti le lahko čuvstvo človeškega dostojanstva, pa mora od sramu zardeti ob zavesti, kako bedno strahopetnost je pokazala nemška vlada v armenski zadevi. Zmes brezvestja, strahopetnosti in kratkovidnosti nemške vlade v zadevi Armencev pa lahko že sama zadostuje, da pod-

koplje politično lojalnost mislečega človeka, ki mu je do človeštva in civilizacije. Pač ne more vsak Nemec lahkega srca prenašati sramote, ko bo svetovna zgodovina beležila dejstvo, da se je rafinirano grozno uničenje kulturno dragocenega naroda s poldrugim milijonom duš dogajala prav v tistem času, ko sta nemška moč in vpliv v Turčiji bila največja.«

(Konec)

Dvanajst najvažnejših zgodovinskih letnic

Odločilna leta v razvoju človeštva

meriški zgodovinar H. Wilten van Loon je objavil v listu »The Forum« pregled najvažnejših dogodkov v človeški zgodovini. In pravi med drugim:

Za posameznega človeka je najvažnejši datum kajpak dan njegovega rojstva, toda če bi mu veleli, da naj našteje še nadaljnjih 12 najvažnejših dni v svojem življenju, bi gotovo prišel v zadrego. Težko je verjeti, da bi dva človeka navedla iste podatke. Tako je tudi v zgodovini človeštva. Najvažnejši podatki so oni, ki so združeni z nekimi dogodki, katerih se več ne spominjamo. V mislih imam iznajdbe, ki jih je odkril že pračlovek in katerim gre hvala, da se človeštvo tolikanj razlikuje od ostalega človeštva. Kdo je n. pr. izumil kolo? Brez kolesa bi najbrž ne dosegli višje omike nego so je zmožne nekatere vrste človeka podobnih opic. Kdo je izumil prvo abecedo? Kdo je iznašel denar in kreditni sistem? Kdo je postavil prvi dimnik? Vse te iznajdbe so silno izpremenile način človeškega življenja, toda nikomur ni znano, kdo so bili izumitelji in kdaj so te iznajdbe nastale. Zaradi tega se moramo pri izbiri najvažnejših zgodovinskih letnic zelo omejiti.

Nekatere letnice moramo že vnaprej izključiti. Tako n. pr. l. 1492., ko je Krištof Kolumb »odkril« Ameriko. Res je, da je Kolumb takrat stopil na ameriška tla in da se je s tem začelo važno razdobje stikov med Evropo in

»novim svetom«, toda danes vemo, da Kolumb ni bil prvi Evropec, ki je stopil na ameriška tla. Kolumbovo »odkritje« tudi ni nenadoma in odločilno izpremenilo »obličje časa«. Ne moremo reči: »Pred l. 1492. je bil svet čisto drugačen nego po l. 1492.« Šele čez stoletja se je v polni meri pokazal vpliv Kolumbovega »odkritja« na človeško zgodovino.

Če tako izločimo nekatere takšne letnice, bi kot dvanajst za človeštvo najvažnejših letnic določili naslednje:

1. 2200 pred Kr. Hammurabi je v zakonski kodeks. Ta letnica ni še končno potrjena; čez kakšnih 20 let bomo nemara lahko z večjo verjetnostjo rekli, kdaj je živel ta veliki babilonski vladar. Bil je prvi, ki je dal svetu kodeks zakonov, ki so tvorili podlago uporabnemu etičnemu sestavu. Brez Hammurabija ne bi mogel Mojzes deset stoletij pozneje izročiti svojemu narodu onih »deset božjih zapovedi«, ki so dale vsemu zapadnemu človeštvu moralne smernice.

2. 490 pred Kr. Bitka pri Marathonu. Če tistega dne ne bi kateri oddelek grške vojske izvršil svoje dolžnosti, bi Evropa brez dvoma postala od Azije odvisno ozemlje. Danes ne bi imeli Evrope v sodobnem smislu besede in naši pogledi na svet, naše življenske razmere bi bile dočela drugačne.

3. 323 pred Kr. Smrt Aleksandra Velikega. Nenadna smrt tega mladega imenitnega barbara z ma-

kedonskih hribov je preprečila, da bi vzhodna Azija postala evropska provinca. Če ne bi Aleksander takrat umrl in če bi mu bilo uspelo, da bi napravil iz Babilona središče svoje velike države, tedaj bi se težišče omike preneslo z obal Sredozemskega morja v dolino rek Evfrata in Tigrisa in Babilon bi bil to, kar je pozneje postal Rim.

4. 202 pred Kr. Bitka pri Zami. To je bila zadnja in odločilna bitka, v kateri je Rim popolnoma strl moč afriške Kartage. Če bi takrat namestu Scipia zmagal Hannibal, bi Sredozemsko morje postalo feničansko notranje morje in razvoju zapadnega sveta, t. j. vse Evrope, bi dajali smer semitski narodi.

5. 4 pred Kr. Kristusovo rojstvo. Skoraj vsi sodobni zgodovinarji se ujemajo v tem, da se je sin Marije in Jožefa rodil pod vlado cesarja Tiberija štiri leta pred začetkom našega časovnega štetja. Natančni etični predpisi mladega sirskega preroka so brez dvoma v znatni meri pripomogli k temu, da rimsko cesarstvo ni moglo dolgo obstojati, ker je propadlo iz notranjih vzrokov, pod vplivom Jezusovih pacifističnih nauk; samo takšno, na znotraj razgrizeno državno telo, ki je bilo ogromni branik civilizacije, so mogli barbari razrušiti.

6. 622 Hedžra, t. j. uspešen Mohamedov beg iz Mekke v Medino. Če bi bil mladega kamelinoga gonjača kak stražnik njegovega mesta tisti znameniti večer ubil, tedaj se ne bi nikdar pojavil oni fanatizem mohamedanstva, ki je v zapadnih deželah vzbudivil nezasišno versko navdušenje in je postal povod križarskih vojn. In brez križarskih vojn bi bil gospodarski in duhovni razvoj Evrope tako počasen, da bi šele pet ali šest stoletij pozneje lahko rekli, da se je končal srednji vek.

7. 1354. Prva uporaba smodnika. Iznajdba smodnika je ena najvažnejših iznajdb v zadnjem tisočletju; nji gre hvala, da je razvoj socialnih razmer dobil demokratično obliko, ki našo dobo tolikani loči od prejšnjih vekov. Nemški menih Schwarz, ki je svoje kemikalije mešal toliko časa, da je dobil močno razstrelivo, je s svojim izumom izenačil kmeta v volneni obleki z vitežem v ieklenem oklepu. Posledica tega je bila, da je jel fevdalni sistem naglo razpadati.

8. 1517. Luther uspešno in javno kljubuje moči rimskega škofa (papeža). Kar je smodnik storil za preproste ljudi v političnem svetu, to je izvršilo 95 tez avguštinskega meniha Luthra v duhovnem oziru. Namestu enega sistema absolutnih resnic sta bila posihmal dva. To je bil začetek srečnega razvoja, ki je slonel na tem, da je človeštvo na vse »absolutne resnice« zrló z nezatapnjem. Tako je nastala v človeški duši potreba, da sama odloča, katere resnice se ji vidijo prave in katere naj kot napačne zavrže.

9. 1683. Zmaga nad Turki, ki so oblegali Dunaj. Če bi bila obramba Dunaja manj odločna in če poljski kralj Jan Sobieski ne bi bil tako izboren poveljnik konjenice, če bi torej Turki dobili v pest Dunaj, to mostišče zapadne Evrope, bi zapadni narodi po vsej verjetnosti prišli v enak položaj, v kakršnem so bili balkanski narodi do novejšega časa in njih napredek bi bil zaostal vsaj za tri sto let.

10. 1769. James Watt je dobil patent za svoj izboljšani parni stroj. V 16 in 17. stoletju so bili ljudje — z gospodarskega vidika — še zelo podobni svojim srednjeveškim prednikom. Neznatno, vendar neverjetno izboljšanje, ki ga je dosegel James Watt pri parnem stroju, je naposled dalo človeštvu nadomestilo za človeške roke. Začela se je moderna industrija.

11. 1791 — Mirabeaujeva smrt. Če bi Mirabeau (Mirabó), prvi vodja francoske revolucije, živel še nekoliko let, bi bil najbrž rešil francosko krono, in če ne bi padli Bourboni, bi bil potek revolucije docela drugačen. Evropski prestoli bi ostali trdni in noben Napoleon ne bi ustvaril prvega tipa moderne centralizirane države. Kriza 18. stoletja se je razvila z Mirabeaujevo boleznijo.

12. 1917 Padec ruske vlade Kerenskega. Za nas ni daljnosežnejšega datuma v novi zgodovini od dneva, ko je zmagal boljševizem. Ta sila je dosegla, da se Azija in Afrika otresata evropskega varuštva, a to je stvar, ki jo oomo prej ali slej vsi občutili na svoji koži in v lastnem žepu!

Nebotičniki

spomeniki naše dobe

Dvajset nadstropna poslopja v Šanghaju, 29 nadstropna v Torontu, 16 nadstropna v Atenah, 15 nadstropna v Madridu... Ta poročila iz vseh večjih mest sveta kažejo, da si je ameriški nebotičnik osvojil tudi ostale dele sveta. Celo v

dočim druge priznavajo za skrajno višino samo oblake.

Nedavno je bil v Avstraliji velik hrup zaradi stavbnega dovoljenja neki družbi, ki si je nameravala postaviti v Melburnu 40 nadstropno poslopje. V Melburnu so se namreč dovoljevala — kakor v Washingtonu — največ 13 nadstropna poslopja. V drugih anglosaških deželah niso tako malenkostni in mesto Toronto v Kanadi se lahko postavlja, da je 29 nadstropna stavba enega njegovih hotelov najvišja zgradba svetovnega imperija.

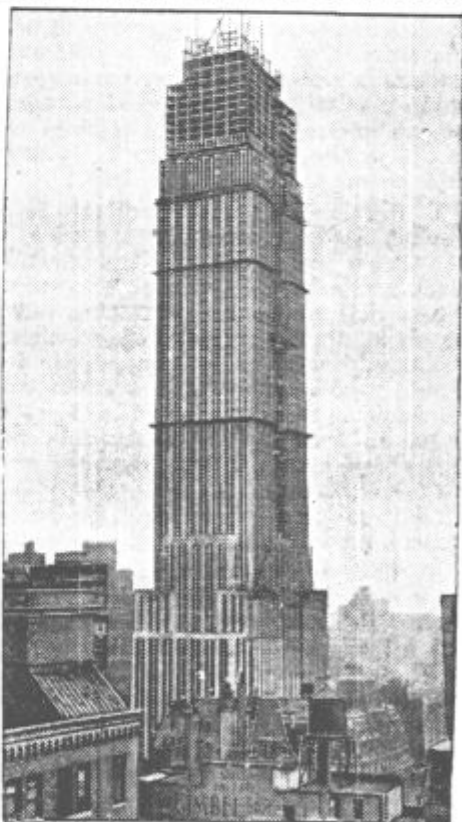
New York pa ni — kakor se običajno misli — niti rodno mesto nebotičnikov, niti imejitelj svetovnega rekorda v najvišji zgradbi, vsaj zadnjih 40 let, čeprav doživlja vsako leto nove rekorde

Nebotičnik Chryslerjeve avtomobilске družbe

Ljubljani, kjer se doslej res nismo mogli pritoževati nad rekordnimi merami, se gradi palača, ki bo skoro za polovico prerastla vse dosedanje stavbe, čeprav se po višini ne more primerjati z istoimenskimi vrstnicami po nekaterih drugih mestih. Moderno stavbarstvo dela s popolnoma novimi višinskimi merami, ki dajejo smernice za vse vrste novih zgradb po vsem svetu.

V mestih, kjer je višina poslopij omejena s posebnimi predpisi, se vrše ostre borbe proti takemu nesmiselnemu omejevanju. Povsod se najdejo skupine ljudi, ki so za ohranitev starega reda,

Najvišji nebotičnik v New Yorku in obenem najvišja stavba na svetu

v nebotačniški arhitekturi. Najvišja newyorška stavba je nedavno dograjeni Chryslerjev nebotačnik, čigar svinčniku podobna konica presega za 14 metrov višino Eiffelovega stolpa. Toda niti ta nebotačnik ni največja zgradba na svetu. Morda bo odnesla rekord palača neke banke, ki jo sedaj grade na Manhattanu, če je medtem ne prekosi že kak drug nebotačnik. Novi Furniture Mart v Chicagu je sedaj poslopje, ki krije pod svojo streho največ prostorov.

Odkar teče zgodovina, je človek stremel za tem, da bi izrazil v vseh svojih najvišjih in največjih zgradbah tisto, kar mu je bilo najvažnejše v življenju. Ko je zavzemala poglobitno mesto v njegovem mišljenju vera, je zgradil babilonski stolp. Ko je uklenila njegovo dušo misel o neumrjčnosti, je nagromadil velikanske piramide v Egiptu in ko je bila v srednjem veku odločilna v državnem življenju vojaška moč, so nastala obzidja v Carcassonne in londonski Tower.

Toda vse više od konic cerkvenih stolpov, više od kongresne palače v Washingtonu, in više od vseh spomenikov, se dvigajo dandanes moderne trgovske hiše in hoteli, ki so zrastle od zemlje do oblakov. Presenetljivo naglo se je izvršil ta preobrat. Sedaj je v Ze-

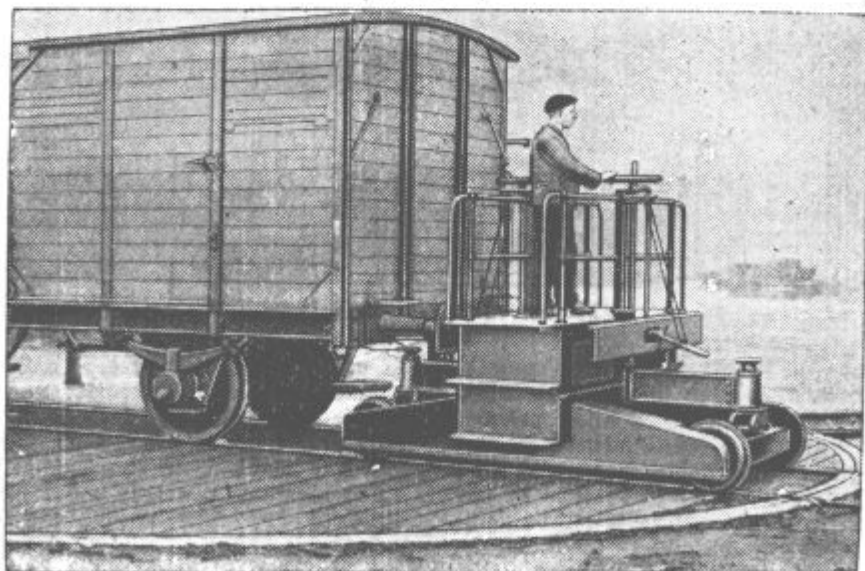
dinjenih državah že skoro 400 poslopj z več ko 20 nadstropji in domala polovico vseh v samem New Yorku.

Prvi nebotačnik, ako razumemo pod tem imenom zgradbo, katere ogrodje je obdano z betonom, zidaki, ali drugim materialom, je bil Home Insurance Building, ki so ga 1883. zgradili v Chicagu. Moderni nebotačniki bi se ne mogli graditi brez današnje visoko razvite jeklarske industrije, ki izdeluje ogrodja gigantskih stavb. In ne mogli bi se uporabljati brez dvigal, ki so jih izumili okrog 1850 v New Yorku.

V naslednjem navajamo nekatere najvišje zgradbe, ki jih pozna zgodovina:

Višina v m	St. nadstr.	
	(primerjava)	
Babilonski stolp	neznano	
Največja piramida (Giza)	ca 135	34
Pagoda Tungčov	> 60	13
Cerkev sv. Petra v Rimu	> 99	25
Najvišji minaret v Kairu	> 84	21
Zvonik v Cremoni	> 118	31
Katedrala v Kölnu	> 154	40
Katedrala sv. Pavla v Londonu	> 110	28
Washingtonov spomenik	> 166	42
Eiffelov stolp	> 300	75
Nebotačnik Woolworth	> 238	58
Chryslerjev nebotačnik	> 314	77
Empire State-nebotačnik	> 333	še ni znane

Pritlikava lokomotiva za ranžiranje na električni pogon,

ki obeta vsaj na manjših kolodvorih izpodriniti navadne lokomotive za premikanje vagonov,

Dr. A. Brilej

Alpinski muzej --- --- v Monakovem

Monakovo slovi predvsem kot mesto umetnosti, zakladnica klasičnih umotvorov ter žarišče modernega slikarstva in kiparstva. Tudi po svojih cerkvah in

zanemarl druge zanimivosti mesta — posvetil vsaj eno dopoldne ali popoldne posetu alpskega muzeja, ki je kljub nekaterim enako imenovanim zavodom (v Bernu, v Turinu) edinstvena

Alpinski muzej v Monakovem

palačah je znano to mesto; potniki hvalijo izborno pivo in radi veseljačijo na »oktoberski livadi«. Kdor prehodi vse neskončne dvorane Nemškega muzeja, gleda obe Pinakoteki in še ne vem koliko drugih muzejev, razstav in palač, najde v svetovnoznanim botaničnem vrtu* prijeten oddih in spremembo po utrudljivem veličastju umetnostnih zbirk. Alpinist pa bo — ne da bi seveda

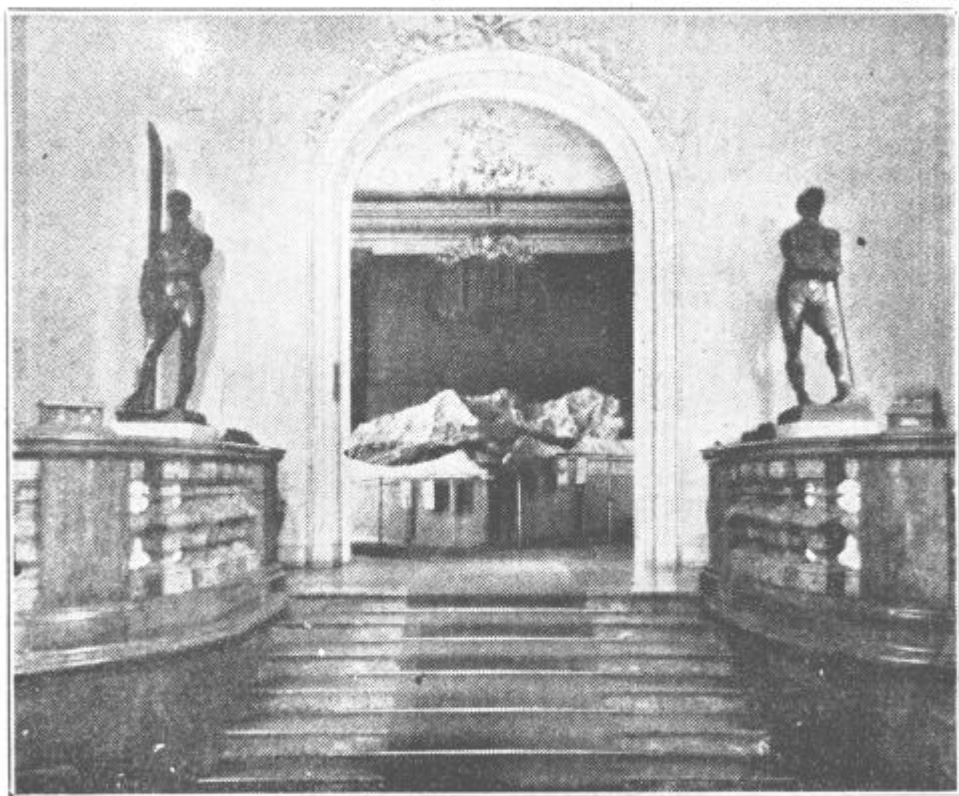
in edina zbirka te vrste.

Monakovo je tudi središče nemškega alpinizma, vodilno smučarsko mesto srednje Evrope (šteje 100.000 smučarjev, kar znači, da je vsak sedmi prebivalec mesta smučar), je sedež največje alpske knjižnice sveta (nad 40.000

* Glej članek »Botanični vrt v Monakovem«, Zis, knjiga 6, str. 126.

zvezkov) in zato seveda žarišče mnogih novih idej in smeri, ki se porajajo v svetu alpinistov. V teh planinskih Atenah, kjer bodo Julijske Alpe in Severna stena triglavska kmalu prav tako dobro znane kakor v Ljubljani, stoji ob zeleni Izari sredi otoka ponosna stavba alpskega muzeja, ki po svojem ličnem renesančno-baročnem licu nalikuje bolj bivališču koketne dame kakor pa muzejskemu poslopju. Našemu planincu, ki obiše Monakovo, ne bo škodilo, ako obiše alpski muzej, kajti v njem bo našel bilanco nemškega alpinističnega dela in s spoštovanjem bo moral ugo-

dva bronasta kipa, idealni postavi smučarja in hribolazca, ki svedočita namen in pomen muzeja. Med njima beži pogled skozi vhod v »kupolno dvorano« in obstoji na velikanskem reliefu Jungfrau, renek-delu Švicarja Imfelda. Ta relief — največji v muzeju — je izdelan v merilu 1 : 2500, sega visoko pod strop ter predstavlja znamenito goro Jungfrau in njena soseda Geiger in Mönch. Če si hočeš ogledati gornje partije reliefa, moraš splezati po stopnicah ter opazovati to krasno geoplastično delo z vrha. Okrog 600.000 malih žičastih drevesc predstavlja gozdne

Vhod v muzej s pogledom na relief Jungfrau

toviti, da je ta bilanca visoko aktivna. Brez dvoma more nemški alpinizem, ki danes prednjači v svetu, oploditi naše planinsko-društveno delo s premnogimi smernicami. Tam je treba samo malo odpreti oči, pa se ti kar ponujajo porazne razlike med njihovim in našim delom...

Ko sem stopil zjutraj ob 9. uri v »tempel alpinizma«, sem bil prvi obiskovalec. Takoj pri vходу presenetita

partije, relief zavzema 25 qm prostora.

Vobče so reliefi glavna in najodličnejša sestavina muzeja. Razpostavljeni so v vseh prostorih, v pritličju, zgoraj in celo v podpritličju. Danes jih ima muzej v raznih merilih že blizu 100, kar pomeni, da je skoro ni znamenitejše skupine v Alpah, ki geoplastično ne bi bila zastopana v alpskem muzeju. Zlasti lepi so reliefi Kleka v merilu 1 : 2000, Matterhorna, Mont Blanca,

Zugspitze, nadalje celih gorovij, Kaisergebirge, Ortlerjeve skupine, Tatre, Karnskih Alp, Visokih Tur; pa tudi izvenevropski gorski masivi Kilimandžaro, Užba v Kavkazu in končno vrhunec sveta: Mount Everest, kjer par centimetrov pod vrhom išče oko ono mesto, kjer sta Mallory in Irvine stopila na najvišjo točko (okrog 8500 m), ki jo je sploh dosegla noga alpinista.

Reliefi so velikanskega vzgojnega pomena za planinski naraščaj, ki lahko v muzeju na modelih študira in snuje nova pota, smeri in dostope ter se vadi v orientaciji in geografiji.

Z veseljem sem zasledil med drugimi kar dva reliefa Triglava, enega geološkega, ki ga je l. 1920 izvršil H. Rohn in drugega običajnega, ki je delo G. v. Pelikana in je izgotovljen v merilu 1 : 50.000. Sredi tujih gora, ki so me kar potrle s svojimi neznanimi nebotičnimi vrhovi in lednimi planjavami, je bil majhen relief Triglava kakor kos skromne in ljubé domače zemlje.

V naravni velikosti izvršena plastika »Tehnika v ledu in skali« priklene v veliki dvorani spodaj po svoji monumentalnosti takoj našo pozornost. Leva polovica od tal do stropa segajoče skupine predstavlja dva alpinista v težkem ledenem terenu; desna grupa predočuje plezalno tehniko v previsu, uporabo klina in varovanje.

Stranske kolonade kupolne dvorane so posvečene naravoslovju, statistiki o razvoju alpinizma, kartografičnim delom in podobnim strokam. Zanimiva je zbirka cepinov, od najstarejših, dolgih in nerodnih orodij pa do najmodernejšega »akademskega«. Raznolike karte nam kažejo razvoj alpske kartografije od skromnih začetkov in primitivne tehnike v 13. stoletju pa vse do najnovejših, občudovanje in — zavist vzbujajočih modernih kart, ki jih izdaja vsako leto kot prilogo k svojim publikacijam Nemško-avstr. plan. društvo (D. Ö. A. V.). — Vsako panogo in stroko alpskega udejstvovanja ponazarja obširno, do neverjetnih podrobnosti obdelano statistično gradivo, ki obravnava ne le obiskovalce posameznih gora in gorovij, kroniko prvenstvenih tur v vzhodnih Alpah, število samostojnih (führerlose) in nesamostojnih turistov, razvoj smučarstva, temveč tudi od vseh strani osvetljuje delo D. Ö. A. V., statistiko koč, reševalnih akcij, nesreč itd.; številni diagrami, risbe in modeli izpopolnjujejo in poglobljajo

predstavo in znanje o teh predmetih. Kako instruktiven je n. pr. prerez zemeljske oble, ki nazorno kaže malenkostno vzpetino gora nad morsko gladino v primeri z ogromno celoto zemeljske krogle. (Če si predstavljamo oblo kot kroglo s polumerom enega metra, bi tvorila vzpetina Mount Everesta nad obodom te krogle komaj 1 milimeter visoko gubo.) Zanimiva je tudi statistika, ki dokazuje, da v Nemčiji zadnja leta pada število poletnih turistov, dočim število smučarjev stalno narašča.

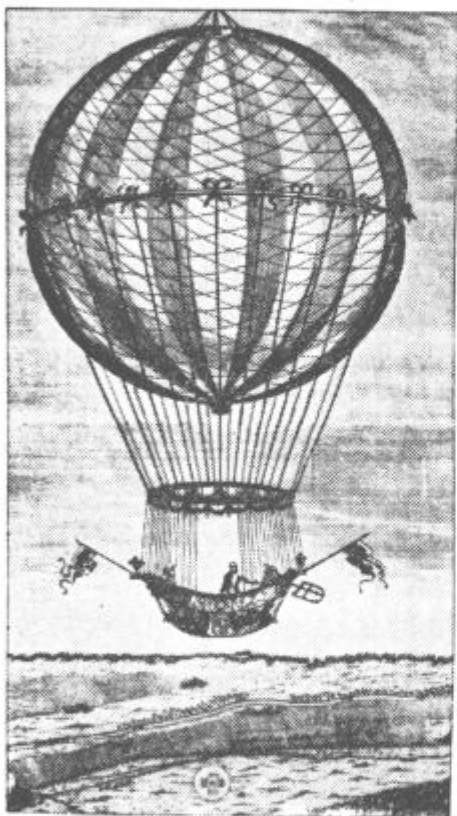
Onim vedam, ki so z alpinizmom v tesnem spoju, je na široko odmerjen prostor v muzeju; sploh nemško-avstr. alpsko društvo silno intenzivno pospešuje alpske znanosti. — Klimatološke in meteorološke pojave razlagajo in predočujejo razni diagrami in tabele. Zoologija je zastopana s krasno, v naravni milje postavljeno živalsko skupino v kupolni dvorani; skupina obsega glavne sesavce, živeče v Alpah (medveda, gamsa, kozoroga, divjo mačko itd.), nekatere glodavce, od ptic planinskega orla, šera, kotorno, gozdnega jereba; dalje popolne zbirke v planinah največjih metuljev in hroščev; zelo lepa je tudi skupina strupenih in nestrupenih kač ter nad njimi velika karta, ki pojasnjuje razprostranjenost plazivcev v posameznih alpskih predelih. — Posebna zimska skupina živali nazorno predočuje pojav mimikrije. Mineralogijo lahko proučuješ na več zbirkah, ki obsegajo vse, v Alpah se nahajajoče kamnine; zlasti lepe so zunaj na vrtu razvrščene velike skale najrazličnejših alpskih rudnin in kamenin. Enako poučni so diagrami o geološki sestavi gor; ter glaciološki reliefi in slike. Poleg paleontologije je izdatno zastopana tudi scientia amabilis — botanika. Planinske rastline so zbrane v številnih mapah; posebno natančno so obdelane v Nemčiji zaščitene rastline, po večini lepo preparirani eksemplariji, nad vsakim sliko iz slovitega atlasa alpske flore (ki ga je izdal svojčas D. Ö. A. V.), pod rastlino pa opis, nahajališča, domača imena itd. Zanimive so nekatere eksotične zastopnice naših rastlin, na primer očnica iz Himalaje, Nove Zelandije l. dr. in zopet diagrami o višinski razprostranjenosti rastlin (najvišje priplezata dva kreča in ledniška zlatica, namreč do 4100 m), in druge take zanimivosti.

(Nadaljevanje sledi)

Baloni

v praktičnem življenju

Dva dogodka bližnje preteklosti sta vzbudila v javnosti veliko zanimanje za balone, ki so jih po splošnem mnenju že zdavnaj prekosila letala in zrakoplovi. V mislih imamo namreč odkritje žalostnih ostankov Andreejeve ekspedicije, ki se je pred 30 letj odpravila na severni te-

Balon iz l. 1706., ki je bil že skoro popolnoma sličen današnjemu

čaj in Piccardov poskus, da bi se v balonu povzpел v stratosfero. Prvi je hotel priti na severni tečaj, kar pa se mu je ponesrečilo zaradi pomanjkljivih pripomočkov, drugi pa, ki je izkoristil vsa izkustva znanosti in tehnike, je nameraval proučiti najvišje plasti ozračja, a mu je nesrečno naključje preprečilo start. Ne glede na to ali bo Piccardu drugi vzlet uspel ali ne, se vendar vi-

di, da balon še ni doigral, da še zavzema častno mesto med pripravami za jadranje po zraku.

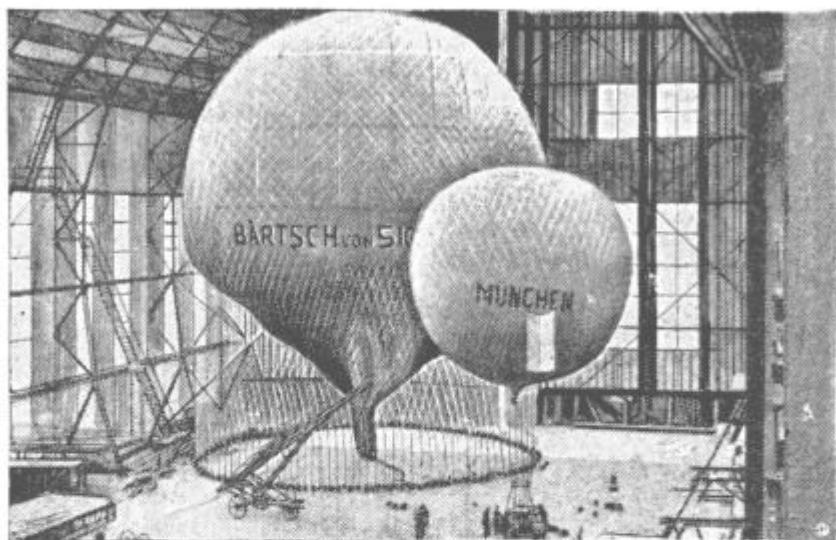
Seveda se pri balonu rado kritizira, da se ne da voditi, da je slepa igračka vetrov. Toda prav to, da plove z vetrovi in se vzpenja ter pada z navpičnimi tokovi, je glavni vzrok, da se bo balon tudi v bodoče še uporabljal za znanstvene zračne vožnje. V balonu se dajo opazovati zračni tokovi, meriti vlažnost zraka ter njega toplotne in električne prilike. Raznolikost zračnih tokov se najbolje vidi pri tekmovaljih, kjer se dvigne večje število balonov hkrati. Znani so primeri, ko so posamezni baloni, ki so se dvignili na istem kraju, pristali na najrazličnejših straneh neba.

Vremenoslovje vobče ne more shajati brez balonov, toda tudi mnogim drugim panogam vede je balon pripomogel k naglejšemu razvoju. Pojavi na nebesu: solnčni in lunini mrki, zvezdni utrinki ter slični astronomski pojavi se, ko-ro od nikoder ne dajo lepše opazovati kakor iz gondole balona. Višine, v katerih letajo ptice, so se nam razkrile šele s pomočjo balona. Njegova vrednost za raznovrstna zemljepisna raziskavanja je neprecenljiva. Za zabavne in sportne polete pa je njegova nevodljivost kakor nalašč, ker je ni mikavnejše vožnje od brezciljnega blodenja po zračnem oceanu, ko človek ne ve, kam ga bo zanesla muhavost vetrov. Sicer pa vodnik balona tudi ni tako brez moči, ako ume pravilno izkoristiti zračne tokove.

Izumitelja balona in prva pionirja zrakoplovstva sta bila brata Štefan in Jožef Montgolfier. Leta 1783. sta spustila v zrak prvi balon, ki je bil narejen iz platna s papirnato podlogo. Balon je meril 10 metrov v premeru in se je dvignil v zrak, čim sta brata nad ognjem segrela v njem se nahajajoči zrak. Parižan Charles je kmalu za tem prišel na srečno misel, da je boljše polniti balone z lahkim vodikom mesto z vročim zrakom, ki se prenašlo ohladi in ni več za rabo. Od tega časa se je balon presenetljivo naglo razvijal. Kmalu po uspelih poskusih s prvimi vodikovimi

baloni sta se dvignila v zrak že tudi prva letalca: Pilatre de Rosier in Marquis d'Arlandes in še istega leta je neki balon dosegel višino 3400 metrov. Tako je bil balon v principu izumljen in se do današnjih dni bistveno ni izpreme-

nine je rumeno pobarvana, da bolje vzdrži razkrajajoči vpliv solnčnih žarkov. Spodaj nosi plašč polnilni nastavek, skozi katerega se balon napolni s plinom, prav zgoraj pa ventil, skozi katerega se izpušča plin, kadar pada ba-

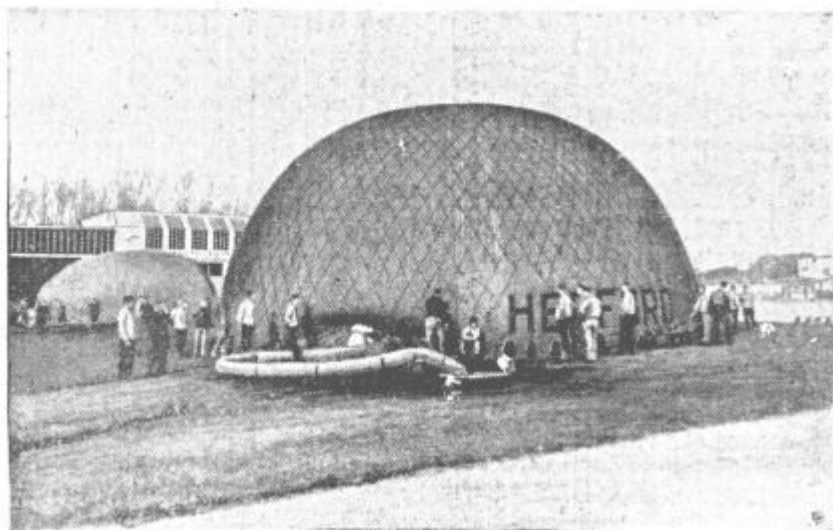

Največji doslej zgrajeni balon, čigar izmere daleč prekašajo običajno velikost balonov za znanstvene in sportne namene

nil. Sicer so ves čas poskušali različne naprave, s katerimi bi se dal balon voditi, toda brez uspeha.

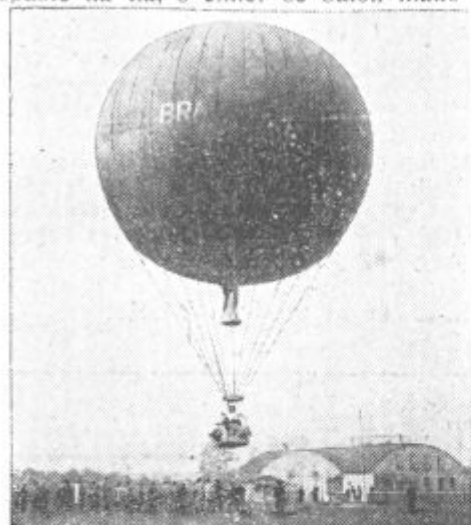
Današnji baloni sestojijo iz plašča, narejenega iz dveh leg volnene tkanine, med katerima je tanka zagostilna plast paragumija. Vnanja lega plaščeve tka-

lon v nižje zračne plasti. Preko plašča je razprostrta mreža z nosilnimi vrvmi, na katere se pripne gondolni obroč, nanj pa gondola za potnike, ki je po navadi spletena iz vrbovega šibja ali pa iz španske trstike. V novejšem času spada k opreči tudi 30 do 50 metrov

Polnjenje balona z nosilnim plinom

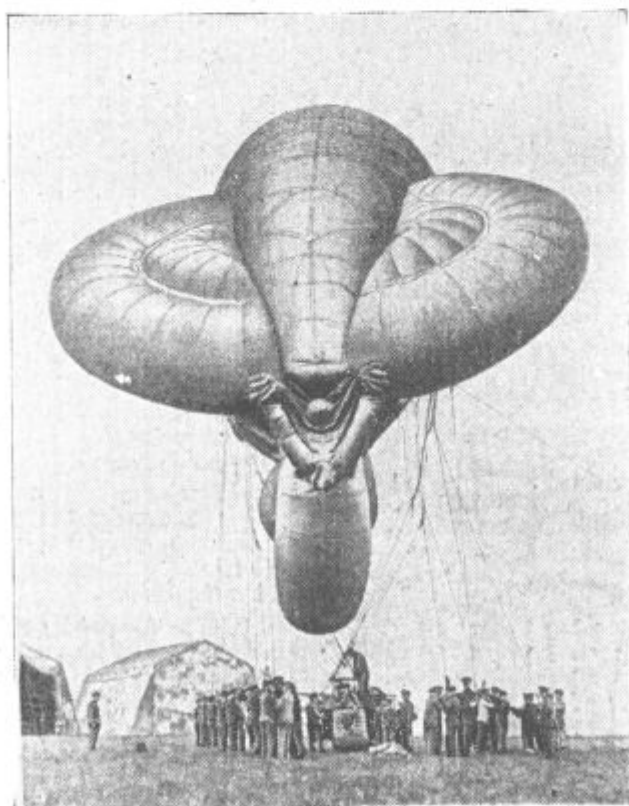
dolga vrv, ki jo tik pred pristankom spuste na tla, s čimer se balon mahoma

Balon »Ernst Brandenburg«, s katerim proučujejo na Nemškem sprejemne prilike različnih radio postaj v velikih višinah

ma nekoliko olajša, da mirneje in v pravi smeri pristane na tleh. Nova je pri današnjih balonih tudi tako zvana »odtrgalna pola«, to je kos tkanine, ki je prav rahlo prilepljen v plašču, tako da se pri pristanku s posebno vrstico naglo odtrga in plin mahoma uide iz balona.

Balonov se je najprej začelo posluževati vojaštvo. Komaj enajst let po vzletu prvega balona so na Francoskem že sestavili zrakoplovno kompanijo. Ta je imela z vodikom polnjene balone, ki so jih na vrveh privezane spuščali v zrak za opazovanje sovražnikovih postojank. Napoleon pa je zrakoplovno četo zopet razpustil, ker mu ni mogla slediti na naglih pohodih njegove armade. Pozneje so se posluževali balonov Rusi in Avstrijci za metanje bomb, ki so sicer povzročile nekaj strahu, a le malo škode. Do prave veljave je prišel balon šele med obleganjem Pariza, ko je v štirih mesecih zapustilo oblegano mesto nič manj kot 64 balonov s 155 potniki, med njimi tudi takratni minister Gambetta. Baloni so bili v tistih težkih časih

Moderen privezan balon v službi angleške armade

(1870) poleg golobov pismonoš edina vez, ki je spajala francosko prestolnico z zaledjem. Šest balonov so zajele nemške čete, dva sta padla v morje, vsi ostali pa so srečno prileteli na cilj. Tudi v sedanjih vojnah igrajo privezani baloni važno vlogo in se jih zlasti topništvo poslužuje kot skoro nenadomestljivega opazovalnega sredstva.

Znanost je spoznala pomen balona nekoliko kasneje od strategov. 1804 se je dvignil francoski fizik Gay Lussac 7000 metrov nad zemljo, kjer so mu uspela važna električna, magnetična in termometrična opazovanja. Poslej so se višinski rekordi naglo umikali drug dru-

gemu in 1862 sta dosegla Angleža Clai-
sher in Coxwell baje že višino 11.300 metrov. Ker sta pa v višini 8000 metrov že oba izgubila zavest, niso mogli slepo verjeti beležkam takratnih netočnih aparatov in komisija tega rekorda ni priznala. 1900 se je dvignil nemški balon »Preussen« 10.800 metrov visoko, a kmalu ga je prekosil Američan Gray, ki je dosegel višino 13.000 metrov. Toda baš ta najsijajnejši izmed njegovih podvigov, ki jih je 1927 plačal z življenjem, ni bil priznan. Sedaj pa hoče, kakor znano, poleteti profesor Piccard 16 tisoč metrov visoko v stratosfero.

A. Conan Doyle

Po vseh štirih

(Nadaljevanje)

Naslednje dni Holmesa nisem več videl; dobil pa sem od njega v ponedeljek večer pisemce, kjer me prosi, naj se mu pridružim drugo jutro pri odhodu vlaka. Kakor mi je spotoma povedal, je bilo v Camfordu vse v redu. Mir ni bil nehal vladati pri profesorjevih. Njegovo vedenje je bilo kar se da normalno. To nama je potrdil Bennett, ko naju je obiskal »Pri Šahu«.

»Profesor.« je dodal, »je vprav danes prejel poročilo od svojega dopisnika v Londonu v obliki pisma in zveženjčka; eno in drugo je imelo pod znamko križec, češ, da se razen njega nihče ne sme dotakniti teh stvari. To je vse, kar vam imam naznaniti.«

»No, več pa tudi ne zahtevam,« je pripomnil Holmes, ki se je bil zresnil. »Nocoj, gospod Bennett, upam, da pridemo do zaključka. Če so moji sklepi pravilni, bomo imeli priliko razumeti. Za to je nujno potrebno, da pazno nadzirate profesorja. Spat nikar ne hodite, bodite na oprezu. Če boste slišali, da gre profesor mimo vaših duri, ga ne ustavljajte, tihotapite kolikor mogoče previdno za njim. Doktor Watson in jaz ne bova daleč. Pa še to: kje ima ključek od škatlice?«

»Na veržici pri svoji uri.«

»Tista škatlica utegne imeti v sebi skrivnost, ki jo iščemo. Sicer pa na vse zadnje ključavnica ne more biti tako čvrsta. Imate li pri roki kakega korenjaka?«

»To bi bil kočijaž, Macphail.«

»Kje pa leži?«

»Nad hlevom.«

»Potrebovati bi ga utegnili. Zdaj pa nam ne ostane drugega, kakor da počakamo dogodkov. Na svidenje v kratkem. Precej verjetno je, da se snidemo še pred dnevom.«

Bilo je tik pred polnočjo, ko smo se na profesorjevem vrtu skрили pod grmovje nasproti vhodu. Noč je bila lepa, toda hladna; površniki nam niso bili nič odveč. Oster veter je bril; oblaki so se podili po nebu, zakrivajoč tedaj pa tedaj luno. Naša straža bi bila precej »urobna, da ni razburjenje in radoznalost podžigala zanimanja in da nisem dobil

od Holmesa zagotovilo, da se bodo slednjič odmotali doživljaji, v katere smo bili zapleteni.

»Če obdobje devetih dni ni prazna podmena,« nama je rekel Holmes, »pa bomo v kratkem videli profesorja v kar se da slabem položaju. Vse mi pravi tako: dejstvo, da so se priznaki, katere prikazuje, pojavili po njegovem potovanju v Prago; dejstvo, da si dopisuje z londonskim trgovcem, rojenim na Češkem, ki mora zastopati nekoga tamkaj; dejstvo, da je še davi od njega prejel zvežnjč. Ako si ne bomo mogli predstavljati, kakšno zdravilo uživa in čemu ga uživa, pa vsaj ne bomo mogli dvomiti, da mu to prihaja bolj ali manj naravnost iz Prage. Uživa ga po določenih navodilih; odtod devetdnevni presledki. Kar se tiče pojavov, ki zatem nastopajo, so nadvse čudni. Ste li opazili členke na profesorjevih prstih?«

Izpovedal sem, da ne.

»No vidite, odebelili so se, dobili žulje, kakršni se mi zde povsem novi. Poglejte najprej dlani, Watson, nato zapestja, kolena pri hlačah, obutev. Členki prav čudnega videza, ki ga more razložiti le način napredovanja, opazovan po...«

Tukaj je Holmes obstal in se nenadno lopil po čelu:

»Ah, Watson! kakšen bebec sem! To je neverjetno, toda vendarle resnično. Vse je naperjeno v isto smer. Kako da nisem znal bolje videti spoja med dejstvi? Ti členki! zakaj se nisem dalje pomudil pri teh členkih? In pes! In bršljan! Prav zares je čas, da grem in se zarijem na posestevce, o katerem že dolgo sanjam! Ampak pozor, Watson, profesor gre! Sreča nas išče, daj ga bomo lahko opazovali!«

Vežna vrata so počasi regnila, na osvetljenem ozadju se je v črnem odražal veliki stas profesorja Presburyja. Bil je v domači halji. Sklanjal se je naprej, z rokami ob životu, v istem položaju kakor na dan najinega poseta.

»Pojdite, Watson, za menoj!« mi je zavpil čisto potihom Holmes Smuknila sva kolikor mogoče potihoma skozi grm in dospela na prostor, odkoder sva mogla videti stransko pročelje hiše, zalite z mesečino. Profesor se je bil pripognil; vlekel se je, človek bi bil dejal, da se plazi ob bršljanu, ki je pokrival zid.

Medtem ko smo ga opazovali, je mahoma jel plezati po njem. Z osupljivo spretnostjo je skakal z veje na vejo s

trdnogo nogo in z varno roko kakor samo za naslado, da troši svoje sile, in brez določnega namena. Na tej steni,

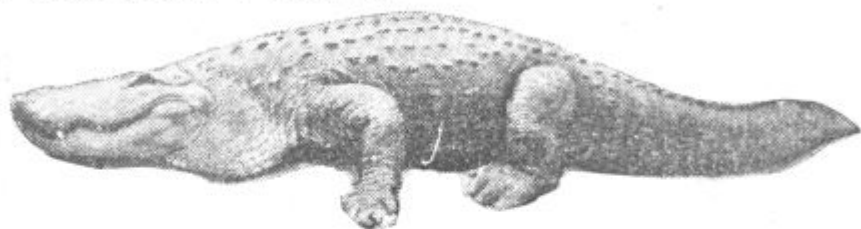
kjer je mesečina črtala svetel četverkot, so ga plahutajoči skrici njegove domače halje delali podobnega velikan-skemu netopirju. Utrujen od svoje vaje se je kmalu spustil nizdol, se vrgel na vse štiri in se tako plazil proti konjušnici. Pes, ki je bil ob tej nočni uri zunaj, a še vedno priklenen, je srdito lajal. Njegovo razburjenje pa se je povečalo, ko je uzrl svojega gospodarja; trgal je svojo verigo; od besnosti, čer se ni mogel zakaditi, je drgetal po vsem životu. S preudarkom se mu je profesor približal, kolikor je dopuščala previdnost, in ga na vse možne načine prišel dražiti. Pobiral je pesti peska in mu ga lučal v glavo, ali ga je ščuval s preklo, ali pa mu mahal z rokami skoro tik pred zevajočim gobcem; na vse načine je poskušal podžigati jezo, ki že skoro ni poznala več mej. Ne pomnim, da bi bil pri vseh najinih prigodah videl kaj presenetljivejšega od tega prizora, ki nam ga je nudil ta neohčutni resnobi mož, ki se je tako stikal k zidu, da bi s celo vrsto premišljenih krutosti še bolj zbežal že tako in tako poblaznelo ubogo žival.

In potlej je bilo treba še sekunde, pa je nastala drama! Ne da bi se bila veriga pretrgala, temveč ovratnica je zdrknila z vrata, ker je bila napravljena za ožji tilnik novofundlandca. Začuli smo kovinski zvok, s katerim je zarožljala na tla, in človek se je s psom vred zakotalil po tleh, eden strahotno renčeč, drugi od čuda rezko vreseč od groze. Profesor je grdo naletel: žival ga je bila zagrabila za grlo, zobje so se zagrizli globoko v meso; one-

svestil se je, prej ko smo ga mogli oteti, kar ne bi bilo tako lahko, da ni Bennett s svojim vpitjem pozval psa k pameti. Kočijaž je bil še zaspan in ves osupel ob hrupu pridirjal iz svoje čumate.

»Nič se mi ne zdi čudno,« mi je dejal, »opazoval sem psa, vedel sem, da se bo prej ali slej zagnal na svojega gospodarja.«

(Sledi)

= Iz brazilskih pragozdov =

Politični nemiri, ki se z neko rednostjo ponavljajo v južno-ameriških državah in ki so prav letos kar po vrsti izbruhnili v večini teh držav, so obrnili pozornost sveta spet na Južno Ameriko. V tem delu sveta je še silno mnogo krajev, kamor še ni stopila noga belega človeka in kamor še ni prodrli niti najmanjši žarek sodobne omike. Vendar se odpravljajo leto za letom ekspedicije zadovednih pofovalcev, ki hočejo proučiti tajinstveno notranjost južnoameriške celine.

Človek, ki ne pozna razmer, si predstavlja brazilške pragozde ob vele-toku Amazonki in njenih pritokih kot pravi raj. V resnici pa ni niti Sahara tako žalostna in pogubna, kakor je ta stoletna neprodorna zelena gošča. Na obeh bregovih rek se dviga orjaški gozd, ki zasenčuje pod seboj vse ozemlje. S tal puhte strupeni plini gnijočih rastlin in drevja ter meglice, ki prinašajo rumeno mrzlico. Edina pot skozi to nedostopno goščo je reka, po kateri drsi čoln raziskovalcev. Nekoliko korakov od brega je človek že izgubljen in se nikoli več ne izkoplje iz goščave, kjer mrgoli opasnih zveri in živali. Vsak korak mu prinaša nevarnosti. Izpod nog mu švigajo strupene kače vseh vrst, vseh barv in vseh velikosti, napadajo ga požrešne orjaške mravlje, uničujoče vse kar je živega, z dreves

pa dežujejo nanj veliki klošči, ki se mu takoj zajedo v meso in povzročajo gnusne gnojne rane. Jaguarji slede za njim, v vodah pa se leno obračajo aligatorji, ki z bliskovito naglico popadajo svoj plen. Razen teh ameriških krokodilov so v vodah jako česti električni skati, ki s svojo silo ubijejo lahko konja. V ozračju brne milijarde komarjev, mušic, hroščev in metuljev. Nekatere izmed teh žuželk prenašajo malarijo in rumeno mrzlico, druge spuščajo okoli sebe jedke in žgoče sokove, nekateri brazilski metulji pa so obdarjeni celo s sposobnostjo strupenega pika. V pragozdni temi letajo ponočni in podnevni krvosei, ki jih poznamo Evropci samo iz bajk, tu pa so ta čudovišča zelo pogosta.

Kljub temu pa prebiva v pralesu nekoliko stotin divjih indijanskih rodov, ki jih narodopisna veda ne pozna niti po imenu in ki jih ostali Indijanci imenujejo strašila. Kakor prikazni se namreč umikajo tujcem, hodijo po pragozdu neslišno kakor živali in napadajo drzne raziskovalce iz varnih zased, pošiljajoč jim zastrupljene puščice, ki povzročajo neizogibno in takojšnjo smrt. Mnogi izmed teh rodov so še ljudožrci. Njih glavna mesna hrana je meso opic, iz korenin strupene rastline »mandioka« pa si pripravljajo nekako jed, ki jo stalno nosijo s seboj v melurjih. Ta jed se pripravlja na ta način, da ženske pre-

žvečijo te korenine in jih pljuvajo v skledo, kjer se masa strdi in je dobra za uživanje.

Znani ameriški potovalec Up de Graff, ki je v spremstvu nabiralcev gumijskega belokožca zašel v divjem brazilskem pralesu, pripoveduje zanimive podrobnosti o svoji strahotni dogodivščini. Čez par dni blodnje po goščavi je izgubljenec začel pretiti glad. V pralesu sicer Indijanec dobi na

Brazilijski jagvar

vsak korak kako užitno rastlino ali žival, belokožec pa ne pozna džungle in ne razloči strupenih rastlin in živali od dobrih in užitnih. Ko je družba že izgubila vsako nado na rešitev, je na srečo naletela na naselbino pragozdskih Indijancev. Pri pojavi belcev pa so divjaki takoj neslišno in bliskoma izginili v pragozdu. Belokožci so se naselili v največji koči, se hranili z živalmi, ki so jih našli v naselbini ter si zdravili rane in si odpočivali od naporov. Ves čas so imeli občutek, da jih prebivalci sela ne prestopajo opazujejo iz goščave, vendar niso storili vsiljenecem nič žalega. Belci so živeli v vaši par tednov, pa ves ta čas niso videli niti enega človeka tega zagonetnega rodu. Po skrbnem raziskovanju okolice so dognali, da so živeli le kakih 100 metrov od reke, ki je spadala v njih področje in po kateri so se tudi s čolni vrnili domov.

Imenovanemu raziskovalcu pa teh izkušenj ni bilo dovolj, marveč je še nadalje prodiral v prales in odkrival tajnosti njegovih zagonetnih prebivalcev. Zgodilo se mu je celo, da je zašel med divjake, ki so znani po svoji okrutnosti in ki se bavijo z lovom na človeške glave. Belega moža so smatrali za čudo in so mu prizanesli, moral pa se je popolnoma prilagoditi njih življenju, se udeleževati njih pojedini in celo bojnih pohodov proti sosednim rodovom. Ta rod je napadal svoje žrtve iz zasede,

jih neusmiljeno pobijal, njih glave pa so si moški konservirali v raznih rastlinskih kvašah ter jih sušili v dimu. Tako pripravljene so potem krasile skupne domove kot simboli junaštva in zmagoslavja. Krvooločni rod živi v nekaki združni skupnosti, v katero pridejo tudi žene in otroci premaganih sovražnikov, možem pa posekajo glave, jih posuše ter okrase z njimi svoje bivališče. Up de Graff je bil često navzoč pri ceremonijah, ki spremljajo pripravljanje teh strašnih okraskov.

Brazilijska se trudi, da bi privedla te divje narode v naročje civilizacije in je v ta namen ustanovila poseben indijanski urad, kjer delujejo najsposobnejši možje. Ob mejah ozemlja, kjer prebivajo rodovi »gozdnih strašil«, uporablja urad zelo čudna sredstva, da se mu posreči privaditi divjake vsaj nekoliko bolj človeškemu življenju. V votlih drevih ali v gostih krošnjah napravijo tako zvane prižnice. Ponoči spleza na drevo mož z goslimi in igra najmilejše melodije. Glasba se razlega po nočni tišini in privabi divjaka, ki je radoveden, kakšen mora neki biti ptič, ki tako čudovito prepeva. Bližajo se tiho in najdejo pod drevesom razne darove, obleke, kotličke itd. Orodja jim ne dajejo, ker divjaki ne poznajo njega uporabe. Često spleza na drevo uradnik, ki govori narečje obrobnege polkrotkega rodu Kečua ter po megafonu pripoveduje divjakom, da so prišli s solnca beli bratje, prinašajoč rdečim bratom v znamenje ljubezni dragocene darove. Na tak preprost način se je uradnikom posrečilo po parletnem trudu navezati stike z rodom Parintintov. Uradniki so zasledili v pralesu komaj vidne sledove steze ter so ob nji napravili hišice, kamor so polagali darove. Ti so dolgo časa ostali nedotaknjeni, naposled pa so le začeli izginjati. »Krotilci« so to seveda opazili ter prišli k hišicam oblečeni v pestre obleke. Vedoč, da jih plaši rod opazuje iz gošče, so se parkrat slekli in oblekli, naposled pa zopet pustili nekaj oblek v hišicah. Čez teden dni so bile hišice prazne in treba je bilo novih darov. Po par letih so se najpogumnejše gozdne prikazni že upale pokazati belokožcem, kasneje pa so se jim popolnoma približali in se z njimi sprijateljili.

Tako težko in počasi prodira civilizacija v brazilske pragozdove. Goto vo je še daleč doba, ko bodo v današnji divjini stale vaši in mesta ter se

bodo na mestu današnjih goščav razprostrirala polja in travniki. Ako bi bili osvajalci preteklih stoletij nastopali tako ljudomilko, bi bila omika belcev poplemtenila stare kulture davnih narodov. Na žalost je Evropa pošiljala tja le razno razbojniško sodrgo, pred kate-

re grozovitostmi so morali celi rodovi lažati v prašume, kjer so propadli skoro do živalske stopnje. Strah, ki ga je znalo belo pleme tako grozovito vcepiti dušam rdečkožcev, se težko prema-juje.

O angleškem parlamentu

Iljec mora gledati ceremonije angleškega parlamenta skozi prizmatično steklo zgodovine, drugače ne bo razumel ničesar. Posebno prvi sestanki novega parlamenta so polni zgodovinskih ceremonij, ki učinkujejo v svoji skupnosti, kakor verski obred.

Na prvi seji si izbere parlament speakerja (predsednika), na drugi polaga prisego. Vsi ti dogodki so popolnoma ceremonialne narave, vsak korak je v naprej določen in vsaka kretnja ima svoj simbolični pomen. Posebno uradnik krone (Clerk of Crown) ima samo eno nalogo: da prinese popis novih poslancev in ga preda predstojniku hiše (Clerk of the House), ki je isto tako uradnik krone, obenem z vsem ostalim osebjem za vodstvo tehničnih, pisarniških in stražnih funkcij v parlamentu. Da napravi parlament prve korake za konstituiranje, pa je potrebna v ostalem simbolična iniciativa krone, ki pride v obliki poziva iz zgornje zbornice. Skozi dolgi hodnik, ki veže obe zbornici, hiti že nova osebnost. To je čuvar zgornje zbornice in kraljev tekač, vrlo slikoviti »Gentleman Usher of the Black Rod«: po navadi ugleden, star, upokojeni general ali admiral. V roki drži »Black Rod«, črno palico iz ebenovine z zlatim znamenjem, simbolom njegove funkcije. Določeno mu je, da mora hiteti in da morajo njegovi spremljevalci vzklikati »Black Rod, Black Rod! Prosto pot črni palici!« — tudi če ni nikogar na hodniku, da bi ga oviral.

Ko se Black Rod približa vratom spodnje zbornice, se pojavi nov obraz. To je Serjeant-at-Arms, predstojnik parlamentske straže (nekoč pravi »vunhacitelj«), v starinski uniformi, z mečem v roki. Tudi to je ugledna osebnost in praviloma upokojeni visoki častnik z dosmrtno funkcijo v parlamentu. Ko začuje korake Blacka Roda, pohiti k vratom, da jih čvrsto zapahne.

(To je značilen spominek na stare čase, ko so se parlamenti bali kraljevih sporočil, ki so redno iskala novih sredstev za vojne. Najzgodnejša stopnja v razvoju angleške spodnje zbornice je v tej ceremoniji zelo dobro označena). Potem udari Black Rod, ki so mu bila vrata »pred nosom« zaprta, trikrat s svojo palico po vratih, a Serjeant at Arms gleda skozi ključavnico in ko opazi emblem na palici, polagoma odpira vrata. Black Rod vstopi v dvorano z odločnim korakom, a potem ga opočasni in da svojemu obrazu izraz, kakor da je napravilo dostojanstvo hiše in uglednih mož nanj velik vtis. Ko dospe do stola, na katerem sedi Clerk of the House, izgovori tele besede: »Lordi žele, da bi prišli commonsi v zgornjo zbornico.« Ta ceremonija se ponavlja vsakokrat, kadar pride iz zgornje zbornice v spodnjo poziv v kakršne koli svrhe. Če je kralj osebno prisoten v zgornji zbornici, se formula glasi: »Kralj nalaga svojim commonsom...« Ker je Gentleman Usher of the Black Rod redno kakšen zelo star gospod, je bila včasih tudi kakšna težkoča v točni izvedbi te ceremonije. General sir Knollys je kot Black Rod l. 1880. dejal »lordi vele« (require) namestu »lordi žele« (desire) in v zbornici je prišlo do velike debate o žaljenju privilegijev House of Commons (spodnje zbornice). A staremu generalu Biddulphu, ki se je proslavil v krimski vojni, se je zgodilo l. 1896., da je dobil tremo in da je pozabil na izrek! Parlamentarni stroj je bil v največji nevarnosti in speaker je komaj še za silo rešil položaj...

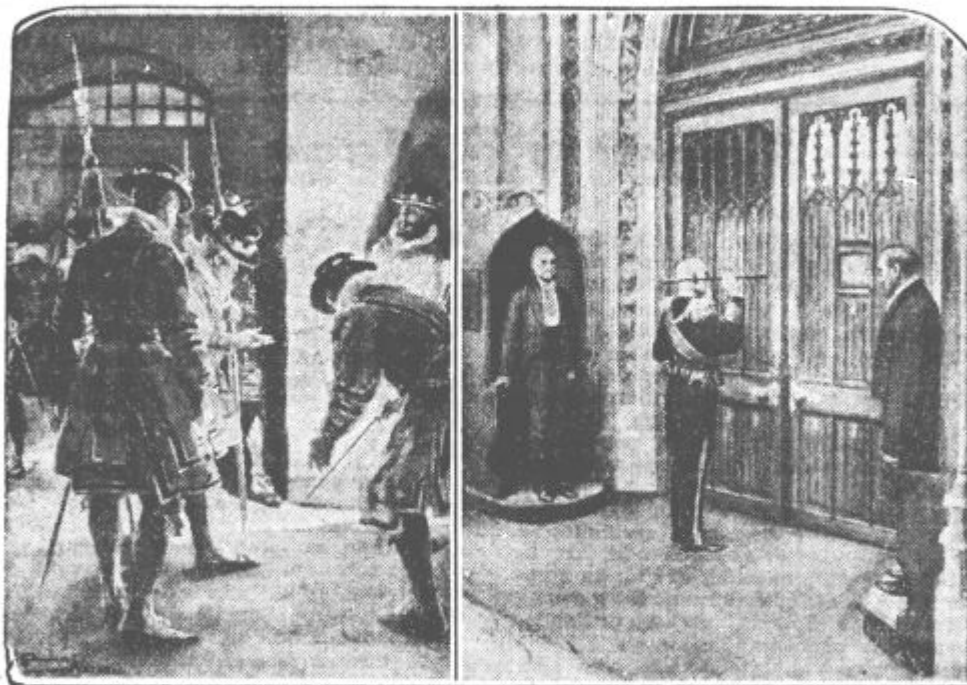
Ko je Black Rod pozval spodnjo zbornico k lordom, odidejo poslanci po dolgem hodniku pred peerre; ustavijo se pred »barom« (kordonom) in poslušajo kraljevsko komisijo (pet lordov, med njimi lord chancellor), ki v vseh parlamentarnih delih zastopa vladarja. Lord chancellor (kancelar) pozove čla-

ne spodnje zbornice (commonse), naj gredo »na ono mesto, na katerem sedijo in naj si izberejo nekoga, da jim bo speaker«. In ta formula, ki jo izreče nekako zviška, je stara nekoliko stoletij. Obenem opozori, naj pride novi speaker jutri opoldne po kraljevo potrdilo svoje izvolitve.

Ko se poslanci vrnejo v spodnjo zbornico, jim da Clerk of the House znak, naj se konstituirajo. Na ta znak brez besed pokaže s prstom na dva člana različnih strank. Prvega je s tem označil za predlagatelja, drugega za »sekundanta«, ki naj podpre predlog o izvo-

dov (zgornjo zbornico). Vodi jih po hodniku v povorki in kliče: »Prosto pot za izvolitev speakerja!«. Pred speakerjem stopa Serjeant at Arms in nosi pod pazduho žezlo, za njim pa gredo poslanci. V zgornji zbornici potrdi lord kancelar v kraljevem imenu izvolitev speakerja, ki spregovori po zaprisegi in našteje po vrsti vse privilegije spodnje zbornice, počenši od najstarejših časov. Končno veli, naj pade krivda nanj, a ne na commonse za primer, da bi se dogodila kakšna pogreška.

Ko se vrača v spodnjo zbornico, spremljajo speakerja klici: »Prostor za

Slika kaže dva prizora: Kraljeva garda preiskuje pred otvoritvijo podzemlja parlamentarne palače. Tik pred otvoritvijo udari parlamentarni sel s »črno palico« trikrat po vhodu v zbornično dvorano

litvi speakerja. Časi, ko so se za izvolitev parlamentskega predsednika vršile dolgotrajne borbe, so že davno minuli in danes je že v naprej določen. Dva poslanca ga povedeta na njegov prestol, a Serjeant at Arms dvigne izpod stola »mace« (parlamentsko žezlo) in postavi ta simbol zbornice na odrejeno mesto pred speakerja. Ko so vodje vseh strank završili svoje govore speakerju v čast, se zbornica razide.

Naslednjega dne se Black Rod znova pojavi, da povede poslance v hišo lor-

gospoda speakerja, a ne več kakor prej »za izvolitev speakerja«. In Serjeant of the Arm nosi »mace« na rami, kakor vedno, kadar gre speaker službeno skozi hišo. Nato gre speaker v svoje sobe in obleče najsvečanejši ornat z veliko lasuljo. Vrne se v spodnjo zbornico in pove poslancem, da je bil pri lordih (speaker govori vedno, kakor da je bil sam v zgornji zbornici in kakor da ostali poslanci ne vedo, kaj se je tam godilo!) in da so njih »nedvomna prava« zagotovljena, da jih

ne bodo »zapirali radi dolgove« in jih sekirali in da bodo imeli prost dostop do kralja.

Naslednje dejanje zaprisege poslancev se vrši zelo dolgo, ker se zapriseže vsak posebe. Samo formula prisega je novejšega datuma, ker je stara prisega, ki je nastala v dobi verskih bojev, zapirala katoličanom dostop v parlament. Današnja formula je prikrita za vse veroizpovedi, a za ateiste so po znameniti Bradlaughovi borbi i. 1888. določili možnost njene zamenjave s posebno izjavo.

Če se britsko otočje imenuje »živi muzej«, tedaj je angleški parlament vsekakor njegov najzanimivejši oddelek. Vsako stoletje mu je vtisnilo svoj sled in niti ena njegovih uredb ni izg-

nila popolnoma v tisti močni plimi, ki je na celini odplavljala prošlost. Parlament je rasel kakor deblo; vsrkaval je, ohranjeval in simboliziral po vrsti vse, kar imenujemo mi »preživeto«.

Klin, na katerem je nekoč viseča nekoga glava, ključ, s katerim je Guy Fawkes prodrl v podzemlje da požene parlament v zrak, vse to se skrbno čuva prav tako, kakor pazi, da se ne spremeni stara razdalja med obema frontama klopi: Za ped širša, nego je dolžina dvojice iztegnjenih mečev... Spomini na temna stoletja se tu hranijo, pa naj si bodo skriti v kretnji ali ceremoniji ali pa v uredbi o razdalji klopi. To je muzej najdragocenejših osebin: muzej o razvoju politične zavesti velikega naroda.

Sport v Bolgariji

Nedavno se je vršila v Sofiji važna konferenca zastopnikov nogometnega sporta na Balkanu. Ker igrajo balkanske države v srednjeevropskem nogometu nekoliko manj vidno vlogo — Jugoslavija se je morala že umakniti iz borbe za srednjeevropski pokal — so sklenile ustanoviti medsebojna tekmovanja na lastnih tleh. Tako se je rodila misel balkanskega pokala, za katero je od sezone do sezone večje zanimanje.

Da je odbor za vodstvo te konkurence izbral letos ravno bolgarsko prestolnico za kraj važne konference, dokazuje, da se je tudi bolgarski nogomet dvignil na stopnjo, ki obeta najlepši razmah. Nogomet je trenutno v Bolgariji najbolj priljubljena sportna panoga. Tekme za državno prvenstvo se vršijo letos šele peto leto, vendar so že zelo privlačne in napete, in sicer še posebno, ker prejme vsakoletni zmagovalec v dar krasen kraljev pokal.

Lahka atletika je v Bolgariji nekoliko starejša od nogometa. Prvo tekmovanje za državno prvenstvo se je vršilo leta 1924. v Sofiji, tik pred otvoritvijo VIII. olimpijade v Parizu. Kako skromni so bili početka kaže dejstvo, da je na prvenstvu sodelovalo vsega 48 tekmovalcev. L. 1926. so se tekme za državno prvenstvo ponovile v Plovdivu; takrat je startalo že 67 atletov in padlo je mnogo prejšnjih državnih rekordov. Letos je bila udeležba na teh tekmah že mnogo številnejša in zrušenih je bilo mnogo državnih rekordov, vendar doseženih rezultatov seveda še ne gre primerjati z mednarodnimi. Glavno vlogo v lahki atletiki ima sofijski Sportklub 23, ki si je že četrtilno osvojil naslov državnega prvaka.

Precej razširjen je dalje v Bolgariji tenis. Po vojni se širi zelo živahno, vendar je njegovo torišče zaenkrat samo še v večjih mestih. Že nekaj let se vrše redna državna prvenstvena tekmovanja; razen tega so se bolgarski teniški igralci udeležili mednarodnih turnirjev z Madžari, Čehi, Grki in Jugoslovani. Bolgarski teniški prvak je že dve leti Vladimir Surigjev iz Sofije, ki beleži tudi lepe zmage po inozemstvu.

Sportna panoga, ki je poleg nogometa najbolj domača, je kolesarstvo. Ker tovarne koles, ki so zastopane v Bolgariji, ne kažejo za propagando kolesarskega sporta nobenega zanimanja, so dirke in druge kolesarske prireditve zelo redke. Kljub temu ima Bolgarija nekaj dirkačev, ki jih lahko vzporeja z evropskimi prvaki. Edina mednarodna dirka, ki se je vršila preteklo leto v Bolgariji, je bila dirka za pokal bolgarskega generala Lazarova, v kateri so zmagali Bolgari. Bolgarski prvak v hitrostni vožnji je Kasarov iz Sofije, ki vozi 200 metrov 13.4. Cestni prvak je Nikolov iz Varne, ki razvija na 100 km povprečno hitrost 31 km na uro. Ta brzina se sicer ne da primerjati z mednarodno, vendar je treba upoštevati, da so dirkališča v Bolgariji zelo enostavna in nimajo dvignjenih zavojev, kjer bi mogli dirkači razviti vso hitrost. Ceste so slabe, povzročajo česte defekte in ovirajo vozače, da bi dosegli boljše čase.

Med panogami, ki se polagoma uvajajo v bolgarski sport, je tudi sabljanje. To panogo so sprva gojili samo v vojski. Sedaj pa se urijo v njej tudi že meščani. Posebno živahen razmah beleži sabljanje po letu 1925., ko se je v Sofiji ustanovila bolgarska sabljaška zveza.

Bolgarsko sportno življenje se razvija sunkoma in že danes beležijo sportni prostori velik poset. Mednarodna konkurenca, v katero posegajo v zadnjem času tu-

di Bolgari z močno besedo, bo storila še ostalo, da se bo sportna ideja zasedrila v najširših plasteh naroda.

Ali je kajenje škodljivo zdravju?

Udomačenje tobaka na zapadu je trajalo dokaj delj kakor v istem času odkritega in v Evropo presajenega krompirja. Še sredi 19. stoletja je bilo kajenje na cesti in na javnih prostorih v mnogih evropskih deželah pod pretnjo občutnih kazni prepovedano. Kaj je bil vzrok sovražnosti proti temu dražilu? Odgovor leži na dlani: nikotin! Kdo ne pozna njegovega učinka? Vsakemu kadilcu je ostal pač globoko v spominu prvi poizkus s tem dražilom in mirilom živčevja. Gnus, slabosti, drgetanje udov, mrzel pot in omotica so najbolj nedolžne posledice. Kaj pa je prav za prav nikotin in kakšno vlogo igra v našem telesu? Nikotin je snov, ki je v tobakovem listju in je zelo strupena ter tvori s kislinami lahko topljive in težko kristalizujoče soli prav ostrega okusa. V sirovem stanju ima tobačno listje zelo velik odstotek nikotina. Če bi človek ta prvi produkt užival v nespremenjenem stanju v večjih množinah, je zapisan gotovi smrti pri visokomerni slabosti mišičja in odrevenenosti. Zaradi tega predela tobačna industrija to sirovino v dražilo, ki je našemu telesu prikladno za vsakdanjo uporabo.

Zmerno kajenje nudi kadilcu prijeten občutek ugodja in vpliva kot prijeten dražljaj kar najugodnejše na delovanje prebave. Vendar pa velja to — kar je treba vedno posebno poudarjati — le če poznamo mero pri kajenju. Če pa to prekoračimo, navadno opazimo hude motnje v prebavi, večje ali manjše motnje teka, belo obločene sluznice žrela in grla. Posledica tega so trajni katarji, neredko tudi trajno očesno vnetje. Znanost si danes še ni na jasnem, če pri tem igra večjo vlogo strupenost nikotina ali metilov alkohola, ki je tudi v tobaknem listju. Navadno so znaki akutnega zastrupljenja kadilcev prav značilni za zastrupljenje z nikotinom. In prav o tem za-

strupljenju se hočemo danes podrobneje pogovoriti.

Splošno je znano, da razlikujemo dvoje vrst kajenja: navadno tako zvanostno kajenje in inhaliranje (vdihavanje). Pri obeh načinih pride dim, ki ima približno 20 odst. v tobaku se nahajajočega nikotina, najprej v ustno duplino, potem v žrelo in v nosne dupline; pri inhaliranju pa poleg tega še v sapnik in pljuča. Pri ustnem kajenju se prenese po izsledkih znanega dunajskega učenjaka dr. Adolfa Wenuschale 1.66 odst. strupenega nikotina v telo, pri inhaliranju pa okrog 10 odst. Tako zvano kajenje z pljučami je torej šestkrat nevarnejše od normalnega ustnega kajenja. Dupline našega telesa so prevlečene po večini s sluznico, ki vsrka večji ali manjši del nikotinovega strupa. Kar se nikotina ne prime sluznice, ga kadilec zopet izpuhne, ostali del pa preide v kri. Ko pa je enkrat v krvi, načne po telesnem sestavu kadilca v večji ali manjši meri ganglije (vozle) našega živčevja. Te vplive, ki vodijo preko začetkoma krajevnih dražljajev pogostoma do popolne ohromitve, poznamo pod najrazličnejšimi znaki zastrupljenja z nikotinom zaradi prekomernega kajenja. Pri navadnem ustnem kajenju dobi telo znatno manjše množine nikotina. Z vdihavanjem se sprejem nikotina zelo poveča, če je združeno vdihavanje z zvečanim pritiskom v pljuča, kar se zgodi vedno v takih primerih, ko tobak bodisi v pipi, cigari ali cigaretah ne vleče dobro ali če je kadilec v veliki razburjenosti ali pri napornem delu. Zatorej naj nihče ne kadi, kadar hodi po hribih, se vozi s kolesom, igra tenis itd., ker povzroča jo pri tem močnejše spremembe v pljučnem tlaku pomnožen sprejem nikotina.

Zdravniška znanost je nedvomno dokazala, da se z vsrkavanjem nikotina žile najprej zožijo, pozneje pa razširijo. Tako nastane zvišanje oziroma

znižanje krvnega tlaka. Poizkusi dr. Adolfa Wenuscha so dokazali to s številskimi, ki se pa žal nanašajo samo na moške kadilce. Tako vidimo, da se pri zmernem kadilcu — dnevno ena lahka cigareta, ki ima 1.4 odst. nikotina — zviša krvni tlak od 104 na 126. Pri prav strastnem kadilcu, ki kadi že 40 let pa se dvigne krvni tlak od 149 na 154. Tu se uresniči stara izkušnja, da je krvni tlak pri dolgoletnem kadilcu podvržen le malim spremembam.

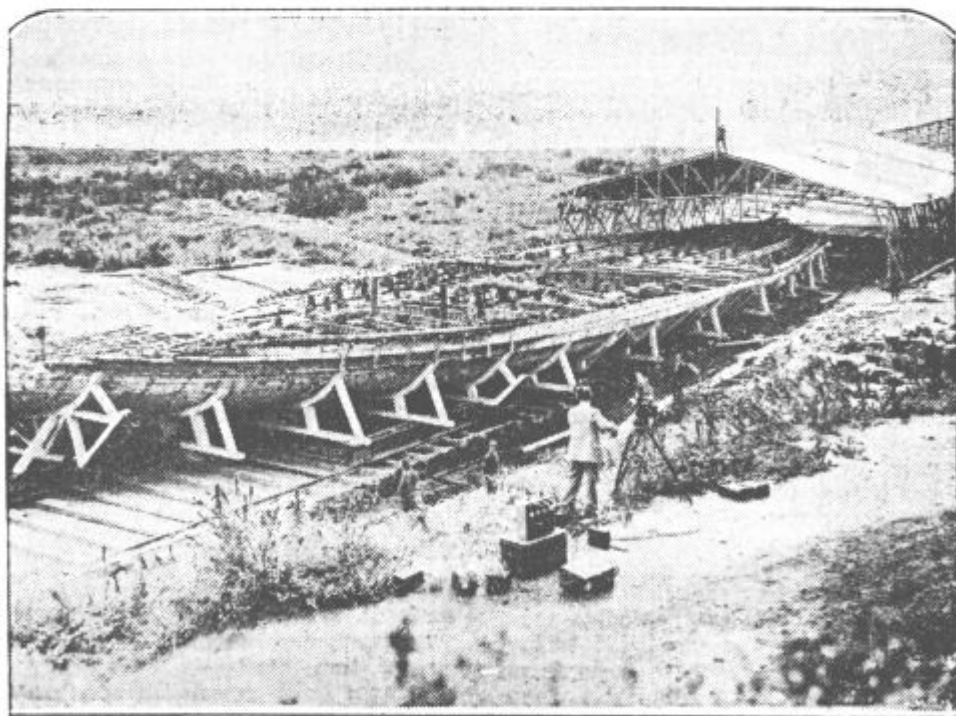
V spisih nasprotnikov tobaka, kakor tudi v zdravniški strokovni literaturi najdemo mnogo poučnih zgledov, da povzročijo strupene tobakove snovi prav hude duševne in telesne bolezni. Na drugi strani pa spet najdemo

sodbe uglednih znanstvenikov, ki sploh odrekajo kajenju vsako škodljivost ali pa dopustijo to kvečjemu pri prekomernem uživanju tobaka. Mnenja so pač različna kakor so tudi skušnje različne. Čeprav je kajenje edino sredstvo, s katerim moremo krotiti prekomeren tek in v zvezi s tem debelost ter učinkuje kajenje v mnogih primerih bolj bolečine lajšajoče kakor katero si bodi drugo zdravilo, preganja duševno zmučenje in blaži razburjenje, vendar ne smemo omalovaževati obilnega materiala po bolnišnicah kot dokazilo za opustošenje po nikotinovem strupu. V vseh teh primerih pa je krivo bolezn, če gremo stvari prav do dna, edino in le prekomerno kajenje.

Higroskopne cvetke

Barometriške cvetlice pravijo nekoč cvetom in tkivom, ki spreminjajo barvo po stanju ovzdušja, točneje pa bi jim rekli: higroskopske ali vlagokazne cvetlice. Take cvetice se pripravljajo na ta način, da jih namočiš v raztopini kobaltovega klorida in jih posušiš. Ako je atmosfera vlažna, bo

staničje, napojeno s solno snovjo, pordelo, kajti volhka sol je rožasta. Kadar je ozračje suho, je suha tudi sol, ki se je nabrala po luknjicah, in pomodri. V kobaltovem kloridu pripravljeni predmeti omogočajo napovedovati vremenske premene v tem smislu, da pojde bržkone dež, ako je zrak jako moker, in da bo lepo vreme, kadar je zrak precej suh.

Prva ladja rimljanskega cesarja Kaligule, ki jo bodo zdaj spravili v muzej.
(Glej članek »Tajne Nemijskega jezera«, Zis., knjiga 7, str. 293.)

Ura s kukavico

Ure s kukavico so bile včasih moda. Današnji čas ima drugačen okus: romantično kukavico, ki je včasih prepevala ure v svoji natičkanji kolibici nad številčnico, je izpodrinil stvarnejši »gong«, čigar glas se bolje ujema s simfonijo naše dobe. Le tu pa tam še ječi na steni stara, betežna kukavičja ura in lastnik se rad pohvali, da je prava, originalna iz Schwarzwalda.

Stara urarska industrija v Črnem lesu na Nemškem še sedaj preživlja kakih dvajset tisoč delavcev. Sicer ne več v domači industriji, kakor pred dobrimi dvesto leti, pač pa v velikih, modernih tovarnah, ki so pripomogle schwarzwaldskim uram do svetovnega slovesa.

Početki urarske industrije v Schwarzwald so zaviti v temo. Prva lesena ura, za katero se točno ve, da je bila narejena v teh krajih, je iz leta 1667. Ta ura, ki je bila vsa izrezljana iz lesa, je imela tri kolesa, nihalo in samo urni kazalec. Minutno kazalce so uvedli šele dobrih sto let kasneje. Vzorce za te ure so držili najbrž s Češkega, kamor so hodili turinški steklarji razpečevati svojo robo. Izdelovanje prvih lesenih ur je bilo silno primitivno. Vse do zadnjega delca je bilo treba izrezljati iz lesa z najpomankljivejšim orodjem, ki je dostikrat obstojalo zgolj iz krušnega noža. Kako natančno so šle take ure, si lahko mislimo. Prav letos pa poteče 200 let, odkar so začeli te ure opremljati s kukavicami in drugimi bili na zvončke. Sprva so zanje uporabljali steklene zvončke, ki se pa v krošnjarenju niso obnesli in so jih zaradi tega kmalu začeli zamenjavati s kovinskimi. Te so sprva dobivali iz Norimberga, pozneje pa so jih začeli vlivati tudi sami. Nekatere ure s takšnimi bili in raznovrstnimi umetnimi rezbarijami so bile prave umetnine. Vsako uro so brenkale ganljive pesmice in prikazovali so se raznovrstni svetniki, kralji, cesarji in komedijanti.

Urske umotvore preprostih domačih umetnikov so razpečavali krošnjarji širom srednje Evrope, kakor še dandanašnji razpečavajo naši Ribničani svojo suho robo. Šele moderna doba s svojo industrializacijo in svojimi stroji je uničila to prastaro romantično obrt in izpodrinila nje izdelke s ceneno tovarniško robo.

Dinosavrova jajca

Dinosavri so velikanske, okorne in močnejše mesojede živali — zgolj igvanodoni so se hranili z rastlinami — ki so živele v jurski in kredni dobi. Dosegale in prese-gale so 25 m dolžine ... Ameriška univerza v Princetonu je nedavno odkrila v Južni Montani okamenela jajca dinosavrov, nekatera 8 čevljev dolga. V Ameriki je to prva najdba te vrste. Ameriški učenci so pri raziskavanju teh jajc izrekli mnenje, da so bila znesena pred 95 milijoni let.

ZA ŽALO IN ZA RES

Hugojev apetit

Viktor Hugo je ohranil dober tek do globoke starosti. V 70. letu ni vedel, kaj se pravi slabost. Rekal je: »Naravoslovje pozna tri velike želodce: soma, raco in Viktorja Hugoja.« — Jules Claretie je včasih pripovedoval, kako je pisec »Hernanija« vtaknil v usta celo mandarino, v katero je porinil skrilco sladkorja, ter jo z zrni in lupino použil.

Mačka škofa gleda

Francoska poslovice pravi: »še pes škofa gleda«, hoteč poudariti, da se ne smemo čutiti užaljene, če nas opazuje nižji. Zakaj sta tu zblížana vprav ta dva stvora? Bržkone ima to svoj izvor v naslednjem zgodovinskem dejstvu: vladikam je bilo njega dni zabranjeno imeti doma pse. Prepoved je postavil drugi koncil v Makonu 23. X. 585, da ne bi verniki, vprašujoč duhovske poglavarje za svet ali proseč pristrešja, bili izpostavljeni nevarnosti, da jih kuže ugrizne. Ako je ta razlaga točna, je slovenska rečenica že malce potrvojena.

Trinajstica

Predsednik francoske republike Doumergue je odplul v Maroko 13. oktobra 1930 (vrsta te letnice znaša 13). Prezident je ugotovil, da mu je številka trinajst še vselej prinesla srečo. Izvoljen je bil v petek 13. junija 1924, trinajsti dan trinajste zakonodajne dobe. L. 1893. (v franc. izrekli izzvenj to na trinajst) je bil izbran prvič za poslanca in 1913 je postal predsednik kabineta, ki je obsegal 13 glavnih ministrstev. Slednjič ga je 93 (glej zgoraj) glasov demokratske leve v senatu označilo za kandidata na predsedstvo v visoki zbornici, ko se mu je umaknil Leon Bourgeois.

Sveteč — podpolkovnik

Čudna listina se hrani v rio-de-janeirskih arhivih: kralj Ivan VI. (1816—26) je podelil podpolkovniški čin v portugalski armadi svetemu Antonu. »Ta slavi sv. Anton,« čitamo v dokumentu, »je s svojim močnim posredovanjem pripomogel srečnim uspehom naših vojsk in vzpostaviti miru v portugalskem imperiju. Običajno plačo bo prejel s posredovanjem našega maršala Ricarda Xaviera Cabrala da Cunha. Zgodi se naša volja! Dano v naši prestolnici 31. avgusta 1814 po rojstvu našega gospoda Jezusa Krista.« Najzanimivejše pri vsej stvari je to, da se je podpolkovnik Sveti Anton vpisal med istinite člane portugalske armade in da so njegovo plačo zaporedno vlekli številni častniki, ki so se nasledovali v vlogi te namišljene in brezposelne osebe. In to se je pričelo pred 50 leti v Uradnem vojaškem glasilu v Lisboni.

MIZICA, DOGRNI SE!

Tedenski jedilni list

PONEDELJEK: Obed: Krompirjeva juha in palačinke.

Večerja: Mesena solata s fižolom. Za otroke: močnik.

TOREK: Obed: Goveja juha z zdrobovimi cmoki, goveje meso z dušenimi podzemeljskimi kolerabami¹ in krompirjevo kašo. Kuhano sadje.

Večerja: Telečji rižot, za otroke: isto. **SREDA:** Obed: Paradižnikova juha,² goveja rulada³ s krompirjevimi svaljki.⁴

Večerja: Ajdovi žganci z dušenimi gobami, za otroke: žganci z mlekom.

ČETRTEK: Obed: Goveja juha z rižem, z govejim mesom mešane prikuhe⁵ in dušen krompir.

Večerja: Makaroni z gnjatjo in solata. Za otroke: isto, namesto solate kuhano sadje.

PETEK: Obed: Kisla repa s paradižnikom in krušni cmoki, jabolčni zavitek.

Večerja: Ribe s solato ali polenta s paradižnikovo omako. Za otroke: Polenta z mlekom.

SOBOTA: Obed: Na juhi rezanci, meso s sladko repo in hitri tolki.⁶

Večerja: Meseni cmoki v omaki s testenimi vrvicami (spageti); za otroke: vrvice z omako.

NEDELJA: Obed: Ragujuha z jezikom in gobicami. Nadevana čebula, vinski kuh s šodojem.⁷

Večerja: Goveji jezik v omaki⁷ in široki rezanci. Za otroke: rezanci z omako.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

1. **Dušene kolerabe.** Dve podzemeljski kolerabi olupi in zreži na prav drobne kocke in skuha v slanem kropu, v katerega daš nekoliko kumine. Ko so kolerabe mehke, jih nekoliko odcedi, v kozici pa pripravi prežganje iz ene žlice masti, pol žlice sladkorja. Ko sladkor porumeni, daj zraven pol žlice moke, ko tudi moka porumeni kolerabe, osoli, nekoliko popraj in pokrito duši na robu štedilnika.

3. **Goveja rulada.** Zmelji v strojčku ali drobno sekljaj 10 dkg govedine, 10 dkg sveže svinjine in deni v skledo, zraven pri-mešaj pol žlice drobno zrezane čebule, pol žlice petršilja, eno žlico z mlekom napo-jenih drobtin, soli in popraj ter dobro pre-mešaj. Nato vzemi do tri tanke, večje go-veje rezke, bodisi od bržole ali rože, jih potolci, malo posoli in napolni s priprav-ljenim nadevom, zvij tesno skupaj v klo-baso in poveži z nitjo. V kozici razbeli dobro žlico masti, deni notri eno drobno zrezano čebulo, nastrgan korenček in pa-zrn popra. Ko čebula porumeni, vloží no-

tri meso ter pokrito počasi duši. Po po-trebi po malem zalivaj z juho ali kropom. Ko se zmehča (približno dve uri), vzemi meso iz kozice, na omako pa daj pol žlice moke. Ko porumeni, zalij in premešaj. Ru-lado pa zreži na poševne rezine, zloži na gorak krožnik in črez precezi omako.

4. **Krompirjevi svaljki.** Štiri srednje de-bele krompirje skuha, olupi in pretlači. Na desko deni 30 dkg bele moke, pri-mešaj pretlačeni krompir, eno jajce, pol žlice na-soli in sol ter ugnjeti hitro gladko testo. Iz tega naredi za prst dolge in debele svalj-ke ter jih v slani vodi skuha. Ko pripla-vajo na vrh, so kuhani; odcedi jih, deni v skledo in s presnim maslom ali mastjo in drobtinami osvrkni.

2. **Paradižnikova juha.** Naredi v kozici s kepico presnega masla, pol žlice drobno zrezane čebule in petršilja svetlo prežga-nje, nato zalij s kostno juho ali pa s kro-pom, osoli in popraj ter daj zraven eno žlico paradižnikove konzerve ter pokuhaj. Na to juho daš ocvrt grah ali na rezine zrezano in opečeno žemljico.

5. **Mešana prikuha.** Eno ohrovtovo in pol zeljnate glave zreži na rezance, popari in odcedi. Dva rumena korena in pol ru-mene kolerabe olupi in zreži na drobne kocke in operi. V kozici razbeli žlico ma-si, prepraži na nji pol žlice drobno zre-zane čebule. Ko porumeni, vloží notri vse pripravljene prikuhe, osoli nekoliko, po-praj in pokrito duši. Po potrebi po malem zalivaj. Ko je mehko in se vsa vlaga izdu-ši, potresi s pol žlice moke; ko se nekoliko popraži, pa primerno zalij, pokrij in na robu štedilnika pusti do serviranja.

7. **Goveji jezik v omaki.** Goveji jezik dobro operi in skuha z jušnimi zelenja-vami. Ko se bela kožica z lahkoto potegne z jezika, je dovolj kuhan. Vreti mora vse-kakor tri do štiri ure. Ko je kuhan, ga vzemi iz juhe in takoj olupi. Kos pri got-tancu odreži, ter ga na drobne rezance zrezanega porabi za ragu-juho, kar je od tega preveč za juho, prihrani za meseno solato za ponedeljek. Ostali del jezika pa na gosto pretakni s prekajeno slanino. Na-to pa naredi v kozici omako iz ene žlice masti, pol žlice drobno zrezane slanine, v razbeljeno deni pol žlice moke, eno žlico drobno zrezane čebule in petršilja. Ko je moka svetlo rumena, zalij z juho, v ka-teri razpustiš pol žlice paradižnikove kon-serve, zraven daj v omako pol žlice ka-per, eno osnaženo in drobno zrezano sla-no sardelo, nazadnje vloží notri jezik, po-krij in na zmernem ognju počasi duši po-do tričetrt ure. Preden daš na mizo, zreži jezik na poševne rezine, zloži na pogret podolgast krožnik in oblij z omako.

8. *Vinski kuh s šodojem.* Štiri do pet žlic finih kruhovih drobtin prepoji z vinom. V skledi pa zmešaj, da naraste, štiri rumenjake, štiri žlice sladkorja, primešaj drobtine in sneg iz štirih beljakov ter vloži maso v dobro namazan in s sladkorjem potresen model ter speci. Ko je pečeno, zvrni na krožnik in daj takoj na mizo. Kuh obliž z vinskim šodojem ali pa daj istega v posebni posodi zraven na mizo.

6. *Hitri češki tolki.* V skledi mešaj, da aaraste, dva rumenjaka, dve žlici sladkorja, sok od pol limone, žlico ruma, soli, tri do štiri žlice moke in toliko žlic mlačnega mleka, da dobiš primerno gosto testo, kakor za pečenjak. Nato primešaj narahlo še sneg od dveh beljakov. V jamičasti ponvi segrej v vsaki jamiči nekoliko masti, za jemaj z žlico testo, deni v vsako jamičo 1 žlico in ocvrti svetlorumene krapke. Ocvrte polagaj na pivni papir, da se odteče mast. Na vsakega deni kepico marmelade, stisni po dva in dva skupaj, zloži na krožnik, potresi s sladkorjem in daj gorke na mizo. (Količina je računana za 4—5 oseb.)

Pripomba. Krompirjevo juho se znatno izboljša, ako se da zraven eno žlico paradižnikove konzerve, vejico šetrja in lovorov list. Ravno tako se izboljša okus kisle repe, ako se doda pol ure pred serviranjem na tri četrtine kg kisle repe pol žlice paradižnikove konzerve.

ČRO ŠE NE VEŠ

Pariška univerza

ima dva rekorda: največja je v Evropi, saj šteje 26.100 dijakov. Hkrati je to vseučilišče, ki premore največ tujcev na svetu, namreč 7125, torej blizu polovico vseh inozemskih visokošolcev, vpisanih v Franciji (14.729). L. 1913 je bilo po vseh francoskih vseučiliščih le 5559 inozemcev.

Mesto slepcev

V eni najbolj osamljenih pokrajin na vzhodu ima Turčija mesto Adlijaman, kjer so domala vsi prebivalci slepi. Od 7000 ljudi jih le 209 pravilno vidi. Ostali (6800) so popolnoma ali deloma slepi radi trahoma. Sultani stare Turčije so puščali Adlijamance v njihovi globoki bedi. Ne šola ne bolnica se jim ni ustanovila v olajšavo te strašne stiske. Napol mrtvi od lakote ti jadniki tipaje obdelujejo polje ali negujejo živino. V mestni džamiji se po petkrat na dan pobožno zbirajo in molijo Alaha, pa da mu še ne omenjajo svoje bridke usode. Rod za rodom prenaša iste, venomer iste nadloge.

Nikel je redka kovina

Na leto ga porabijo v industriji nad 40.000 ton. Njegov pomen vedno raste. Nahajamo ga samo še po nekih delih sveta in

nikdar v kovinski obliki. Ima zanimiva svojstva. Lahko se razblini v jako tanke lističe ali se raztegne v zelo drobne nitke. Le iztežka se okisa, če ga izpostavimo na zrak ob navadni temperaturi, tudi sveža ali slana voda se ga ne loti.

KARIKATURA

Ras Tafari,
novi abesinski vladar

Mello Franco,
novi brazilski vnani minister, prej zastopnik
Brazilije pri Društvu narodov

HUMOR V SLIKAH

Ljubezen je slepa.
On: »Kar skoči, duša, te bom že ujel!«

»Mama, pomisli, papa je našel kaktus, »
katerim sem ga hotela presenetiti!«

»Gospod orožnik! V moji spalnici je tat,
na dvorišču se tepejo in tu pred hišo so ne-
koga povozili!«

Orožnik: »Da, da, vendar ne morem biti
povsod zraven!«

ODGOVOR

Mlad pisatelj je vprašal gledališkega
ravnatelja Barnowskega v Berlinu, ali mi-
sli, da bo njegov igrokaz uspel. Barnow-
sky pa možgato odgovori: »Če pride ob
prvi predstavi v parter toliko vaših pri-
jateljev, kolikor znancev sem srečal v va-
šem rokopisu, je neuspeh popolnoma ne-
mogoč.

»Ali vaš sin še vedno študira?«
»Seveda. Zdravnik bo. Zato zavlačuje
študij. Saj veste, da imajo bolniki večje
zaupanje v starejše zdravnike.«